

UNIVERZITA KARLOVA
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Motivace seniorů ke studiu na Univerzitách třetího věku
Motivation of Seniors to Study at Universities of the Third Age

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

PhDr. Hana Dvořáčková

Autor:

Tereza Věříšová, DiS.

Praha 2018

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí práce PhDr. Haně Dvořákové za vstřícný přístup, cenné rady a připomínky.

Dále bych chtěla poděkovat všem garantům kurzů fakult UK v Praze, kteří mně velmi ochotně vyšli vstříc a rozeslali můj dotazník seniorům, studujícím na U3V.

A na závěr chci poděkovat všem respondentům, kteří vyplnili můj dotazník a reagovali na něj inspirujícími komentáři.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci „Motivace seniorů ke studiu na Univerzitách třetího věku“ vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 9.5.2018

Jméno autora: Tereza Věříšová, DiS.

Anotace

Ve své práci se zabývám motivací seniorů ke studiu na Univerzitách třetího věku. Práce má dvě části: teoretickou a empirickou. Teoretická část se zabývá problematikou stárnutí a stáří, změnami ve stáří, specifiky vzdělávání seniorů, programem celoživotního učení, institucemi, které se zabývají vzděláváním seniorů s důrazem na Univerzity třetího věku a obecně motivací seniorů ke studiu.

Pro empirickou část jsem si vybrala kvantitativní výzkum, který zahrnuje anonymní elektronický strukturovaný dotazník s uzavřenými otázkami. Zaměřila jsem se na 12 fakult Univerzity Karlovy. Primárním cílem mé práce je zjistit motivaci seniorů ke studiu na Univerzitách třetího věku a jaké faktory ji ovlivňují. Sekundární cíle mají zjistit, o jaký obor je mezi seniory největší zájem a spokojenost s úrovní vzdělávání.

Klíčová slova

Senior, vzdělávání, Univerzita třetího věku, motivace.

Annotation

In my work I deal with the motivation of seniors to study at Third Age Universities. My thesis has two parts: a theoretical and an empirical. The theoretical part deals with issues of aging and old age, changes in old age, specifics of seniors' education, lifelong learning programs, institutions dealing with seniors' education with emphasis on Third Age Universities and in general the motivation of seniors to study.

For the empirical part, I have chosen quantitative research, which includes an anonymous electronic structured questionnaire with closed questions. I have focused on the 12 faculties of Charles University. The primary objective of my work is to find out the motivation of seniors to study at Universities of the Third Age and what factors affect it. The secondary objectives are to find out for which field of study is the most interest among seniors and the highest satisfaction with the level of education.

Keywords

Senior, Education, University of the Third Age, Motivation.

Úvod.....	8
Teoretická část	10
1 Vymezení pojmů stárnutí a stáří	10
1.1 Stárnutí	10
1.2 Stáří.....	11
1.3 Demografické údaje v ČR	12
1.4 Změny podmíněné stárnutím	14
1. 5 Rezoluce OSN č. 46 z roku 1991	16
2 Vzdělávání seniorů.....	19
2.1. Andragogika	19
2.2 Gerontagogika	19
2.3 Program celoživotního vzdělávání (učení)	20
2.4 Vzdělávání seniorů a jeho specifika	21
3 Institucionální zajištění vzdělávacích aktivit seniorů	25
3.1 Kluby aktivního stárnutí	25
3.2 Akademie třetího věku	25
3.3 Univerzita třetího věku	25
3.4 Virtuální univerzita třetího věku (VU3V)	28
3.5 Experimentální univerzita pro prarodiče a vnoučata	28
4 Motivace seniorů ke vzdělávání (edukaci).....	29
Empirická část.....	30
5 Cíl výzkumu	30
5. 1 Cílová skupina	30
5. 2 Výzkumné metody.....	30
5. 3 Formulace hypotéz a předpokladů.....	30
6 Výsledky dotazníkového šetření	32
6.1 Vyhodnocení dotazníku.....	33

7 Shrnutí hypotéz a předpokladů.....	51
8 Závěr	52
Seznam použité literatury	54
Přílohy.....	56

SEZNAM ZKRATEK

U3V = Univerzita třetího věku

VU3V = Virtuální univerzita třetího věku

ČZU = Česká zemědělská univerzita

UK = Univerzita Karlova

ČVUT = České vysoké učení technické

ČR = Česká republika

EU = Evropská unie

OSN = Organizace Spojených Národů

UNESCO = United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Organizace Spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu)

OECD = Organisation for Economic Cooperation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)

AIUTA = Association Internationale des Universités du Troisième Age (Mezinárodní asociace Univerzit třetího věku)

WHO = World Health Organisation (Světová zdravotnická organizace)

s. = strana

kol. = kolektiv

apod. = a podobně

č. = číslo

např. = například

ÚVOD

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala téma Motivace seniorů ke studiu na Univerzitách třetího věku.

Je všeobecně známým faktem, že lidský věk se prodlužuje a věková hranice odchodu do důchodu se posouvá. S prodlužováním lidského věku roste zastoupení seniorů v celé naší populaci. V České republice stoupá počet seniorů v populaci velmi rychle a podle statistických údajů budeme mít za čtyřicet let téměř čtyřicet procent populace seniorů. Je to aktuální společenský problém, který nevyřeší žádná důchodová reforma. Přístup k životu a potřeby dnešních seniorů jsou odlišné ve srovnání s dobou před více než padesáti lety. I pohled na seniory se mění. Stáří neznamena jen nemoci, osamělost a pocit ztráty důstojnosti a potřeby.

Naopak, staří lidé mají zkušenosti, které mohou ostatním předávat, jsou studnicí vzpomínek, které by jinak vymizely. Mluvím ze své vlastní zkušenosti, protože celý svůj dosavadní život bydlím v rodinném domku i se svými prarodiči. Babička (84) a děda (86) jsou bývalí učitelé. Babička učila celý život na základní škole a děda na gymnáziu. Mají mnoho znalostí o práci s mladými lidmi a mnoho vzpomínek, které dodnes ráda poslouchám. Domnívám se, že některé jejich zkušenosti by se měly předávat dál a byla by škoda, kdyby byly zapomenuty. Druhá moje babička (84), také bývalá učitelka na 1. stupni základní školy, navštěvovala před lety několik kurzů U3V, konkrétně ČZU, obor dendrologie.

Všichni tři jsou dodnes aktivní, i když je pochopitelně stále více omezuje jejich zdravotní stav. Navštěvují knihovnu, rádi se účastní zajímavých přednášek, chodí do divadla. Domnívám se, že jsou dobrým příkladem lidí, kteří odpovídají programu celoživotního vzdělávání.

Program celoživotního vzdělávání je právě v dnešní době velmi populární téma. Netýká se jen aktivní populace, lidí, kteří pracují a chtějí si své vzdělání dále doplňovat, aby nezůstali pozadu v této konkurenční době, ale i seniorů, kteří by si v klidu a pohodě mohli užívat svůj důchod, ale místo toho mají touhu dále se vzdělávat. Co je k tomu vede? Jaká je jejich motivace? To jsou otázky, na které bych chtěla odpovědět ve své práci.

Práce má dvě části – teoretickou a empirickou.

Teoretická část se zabývá vymezením pojmu stárnutí a stáří, změnami podmíněnými stárnutím, možnostmi a specifiky vzdělávání seniorů s důrazem na Univerzitu třetího věku a obecně motivací seniorů ke studiu.

Empirickou část tvoří kvantitativní výzkum, který zahrnuje anonymní elektronický strukturovaný dotazník s uzavřenými otázkami. Zaměřila jsem se na fakulty Univerzity

Karlovy v Praze. Jejich konkrétní výčet uvádím v kapitole 5. Cílem mé práce je zjistit, co motivuje seniory ke studiu na univerzitách třetího věku a jaké hlavní faktory jejich motivaci ovlivňují.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Vymezení pojmů stárnutí a stáří

V této kapitole se věnuji vymezení pojmů stárnutí a stáří a změnám, kterými člověk prochází v období stáří. Uvádím i demografické údaje Českého statistického úřadu o vývoji populace v České republice do roku 2050 a výňatek z Rezoluce OSN č. 46 z roku 1991.

Každý z nás stárne. Je to fakt, s kterým se každý člověk musí vyrovnat. Říká se, že je to jediná spravedlivá věc na světě. Můžeme se tvářit, že se nás stárnutí netýká, ale dříve nebo později nás dožene. Člověk dnešní dynamické doby nechce být starý, odmítá pocit, že by mohl být „na vedlejší koleji“, odstaven od aktivního proudu života a poslán do důchodu. Jak píše Haškovcová ve své publikaci: „o svém vlastním stárnutí a stáří většinou neuvažujeme až do doby, než nás začne osobně nebo zprostředkovaně, ale blízce týkat.“ (Haškovcová, 2010, s. 17)

„Období stárnutí a stáří může být velmi pozitivním a plnohodnotným úsekem života, kdy jedinec vyrovnaně přijímá svůj věk, užívá si zasloužilého odpočinku, umí vyplnit uvolněný prostor k různým činnostem a projevuje dostatek flexibility (přizpůsobivosti). Nebrání se změně životního stylu, kterou si jeho věk, funkční schopnosti a zdravotní stav vyžadují, a akceptuje tuto novou situaci. Přijímá ji s klidem a vyrovnaností.

Ne každý z nás ale má v sobě schopnost a sílu přijmout a akceptovat přibývajících léta se všemi neduhy a omezeními, které nám stárnutí a stáří může přinášet. Postoj ke stáří a jeho prožívání je individuálně velmi odlišné; závisí na mnoha okolnostech, jak se s ním každý stárnoucí člověk vyrovná.“ (Malíková, 2011, s. 24)

1.1 Stárnutí

Charakterizovat stárnutí není snadné. V odborné literatuře existuje několik definic. „Stárnutí a stáří je fyziologickou součástí života lidí, zvířat, rostlin. Stáří představuje vyvrcholení celého životního cyklu jedince.“ (Mlýnková, 2011, s. 13)

Jako stárnutí označujeme pokles vitality s věkem a vzestup náchylnosti k různým chorobám. Jedná se o univerzální děj, který vypadá u všech organismů stejně, jen probíhá různou rychlostí.

„Stárnutí (gerontogeneze) je přirozený a biologicky zákonitý proces, kdy v buňkách (tkáních, orgánech) vznikají degenerativní změny ve tvaru buňky a její funkce. Tyto změny nastupují v různou dobu během života jedince a postupují s individuální rychlostí. Rychlost

stárnutí je geneticky zakódována, současně je ovlivněna životním stylem, prostředím, v němž člověk žije, prací, kterou vykonává, stresem apod.“ (Mlýnková, 2011, s. 13)

1.2 Stáří

Kdo je vlastně starý člověk?

„Člověk je tak starý, jak staře myslí, konstatují psychologové. Stáří je především funkcí duševního a tělesného stavu, nedá se počítat pouze podle počtu let života. Dá se říci, že člověk je relativně mladý, dokud je schopen se učit, snášet nové odlišné názory, získávat nové zkušenosti a přijímat je.“ (Štilec, 2004, s. 12)

Stáří je podmíněno věkem jedince. Výši věku lze vymezit na základě několika kritérií.

Rozlišujeme:

- **kalendářní (chronologický) věk:**

Je určen datem narození, můžeme jej přesně vymezit.

- **sociální (sociálně-historický) věk:**

Vyjadřuje, jak by se měl jedinec určitého biologického věku chovat dle společenských měřítek. Zachycuje změny sociálních rolí, životního stylu, ekonomické situace apod.

- **biologický (funkční) věk:**

Vystihuje biologické stárnutí organismu.

- **psychologický věk:**

Jedná se o subjektivní vnímání vlastního věku, poukazuje na psychický stav jedince.

1.2.1 Periodizace stáří

Odborníci doposud nevytvořili jednotnou, všeobecně uznávanou periodizaci stáří. Neshodují se na vymezení počátku etapy stáří, ani na počtu fází, do kterých se stáří člení.

V průběhu historie a s prodlužující se délkou života člověka se pojetí stáří měnilo.

J. A. Komenský popsal stáří jako dvě etapy:

- starý muž: 35-42 let
- kmet: 42 let a výše

Podle Světové zdravotnické organizace (WHO) se stáří dělí na tři období:

- 60-74 let – rané stáří
- 75-89 let – vlastní stáří
- 90 let a více - dlouhověkost

Podle Haškovcové (2010, s. 20) se v současné době pro druhou polovinu lidského života nejčastěji používá následující členění:

- 45-59 let – střední, nebo též zralý věk
- 60-74 let – vyšší věk, nebo rané stáří
- 75-89 let – stařecký věk, neboli sénium, vlastní stáří
- 90 let a výše – dlouhověkost

Autorka výstižně poukazuje na fakt, že společnost pokládá za starého toho člověka, který má vzhledem ke svému věku nárok na starobní důchod. I přes rozdíly penzijních systémů mezi jednotlivými státy je jím většinou 65letý občan. Jak se postupně zvyšuje věková hranice pro odchod do penze, posunuje se i věkové pásmo, které bývá označováno jako období stáří.

„Právě proto, že člověk stárne postupně a přechody mezi jednotlivými obdobími jsou nezřetelné, používá se v poslední době označení 50+, 60+ atd. Tato označení vyhovují z praktických i společenských důvodů.“ (Haškovcová, 2010, s. 21)

1.3 Demografické údaje v ČR

Je všeobecně známým faktem, že populace stárne nejen v České republice, ale i ve všech zemích EU. V následující kapitole uvádím fakta a tabulky, které zveřejnil Český statistický úřad podle nejnovější projekce obyvatelstva do roku 2050.

Počet osob starších 65 let bude intenzivně přibývat, počet dětí naopak ubývat. Podle střední varianty projekce dojde do roku 2050 k více než zdvojnásobení počtu obyvatel ve věku nad 65 let, přičemž u nejstarších osob, tj. nad 85 let, dojde dokonce k zpětinásobení jejich dosavadního počtu. Relativní zastoupení osob nad 65 let v populaci poroste ale také kvůli poklesu počtu narozených dětí.

Tab. 1: Budoucí vývoj složení obyv. podle hlavních věk. skupin, ČR, 2002-2050

	0-14	15-64	65+
2002	1 589 766	7 195 541	1 417 962
2005	1 487 148	7 302 144	1 446 681
2010	1 400 028	7 286 202	1 596 812
2015	1 426 352	7 011 496	1 864 146
2020	1 408 644	6 786 952	2 088 333
2025	1 346 384	6 669 506	2 201 310
2030	1 274 155	6 520 205	2 308 073
2035	1 219 739	6 337 422	2 399 918
2040	1 197 000	5 964 564	2 633 554
2045	1 190 477	5 569 751	2 862 020
2050	1 173 004	5 309 251	2 956 079

Zdroj: www.demografie.info

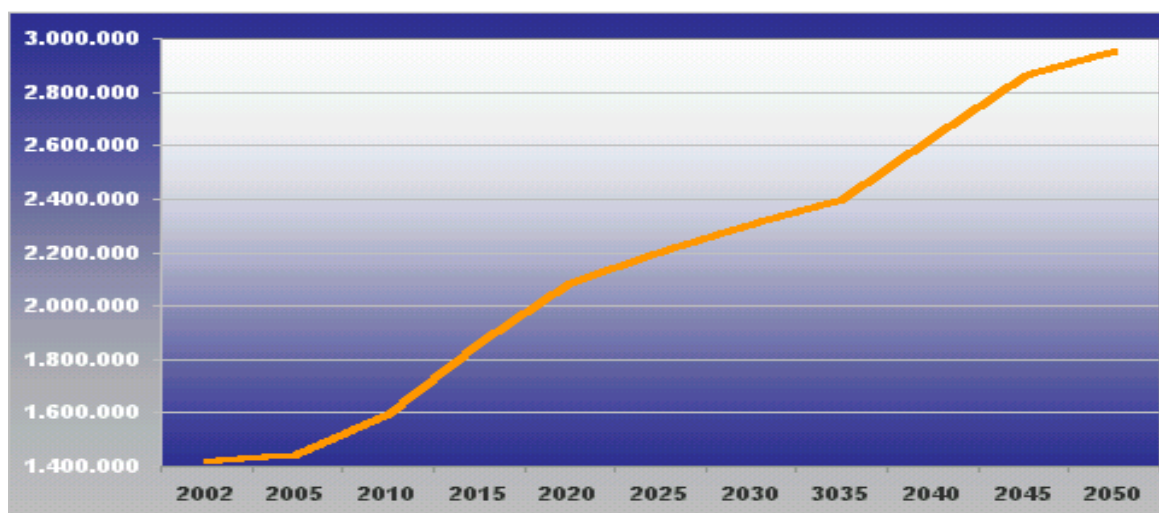
Tab. 2: Budoucí vývoj složení obyv. podle hlavních věk. skupin, ČR, 2002-2050 (v %)

	0-14	15-64	65+
2002	15,6	70,5	13,9
2005	14,5	71,3	14,1
2010	13,6	70,9	15,5
2015	13,8	68,1	18,1
2020	13,7	66,0	20,3
2025	13,2	65,3	21,5
2030	12,6	64,5	22,8
2035	12,2	63,6	24,1
2040	12,2	60,9	26,9
2045	12,4	57,9	29,7
2050	12,4	56,3	31,3

Zdroj: www.demografie.info

Z tabulky je patrný vývoj budoucího počtu osob starších 65 let, jež bude mezi lety 2002 a 2050 plynule narůstat, přičemž dojde k více než zdvojnásobení tohoto počtu. Z 1 417 962 osob v roce 2002 dojde k nárůstu na 2 956 079 osob v roce 2050, tj. o 1 538 117 osob (viz tabulka 1 a graf 2). Co se týče percentuelního zastoupení hlavních věkových skupin v populaci, dojde mezi lety 2002 a 2050 k poklesu podílu dětí ve věku 0-14 let z 15,6 % na 12,4 %, u osob starších 65 let dojde k velmi výraznému nárůstu z 13,9 % na celých 31,3% (viz tabulka 2)

Graf 1: Budoucí vývoj počtu osob ve věku nad 65 let, ČR, 2002-2050

Zdroj: www.demografie.info

Z obyvatelstva staršího 65 let nejvýrazněji poroste počet nejstarších osob, tj. osob ve věku nad 85 let. Zatímco počet osob ve věku 65-74 let se podle výsledků projekce zvýší

mezi lety 2002 a 2050 zhruba 1,7krát (z 818 702 na 1 415 382 osob), počet osob ve věku 75-84 let se však zvýší už více než 2krát (z 501 081 na 1 043 570 osob) a počet osob nad 85 let dokonce více než 5krát (z 98 179 na 497 127 osob). Růst počtu osob ve věku 85 a více let má mnoho důležitých důsledků pro společnost, jelikož právě osoby v tomto věku již většinou mají horší zdravotní stav a tudíž vyžadují častější sociální a zdravotní péči než mladší osoby v důchodovém věku.

Tab. 3: Budoucí vývoj složení obyvatel nad 65 let podle vybraných věkových skupin, ČR, 2002-2050

	65-74	75-84	85+
2002	818 702	501 081	98 179
2005	808 905	540 598	97 178
2010	924 610	527 687	144 515
2015	1 165 776	524 561	173 809
2020	1 273 549	627 483	187 301
2025	1 184 048	809 329	207 933
2030	1 137 066	895 394	275 613
2035	1 176 112	847 563	376 243
2040	1 354 671	837 199	441 684
2045	1 520 352	884 345	457 323
2050	1 415 382	1 043 570	497 127

Zdroj: www.demografie.info

Zprávy o prodlužující se střední délce života jsou na jednu stranu potěšující, ukazují na zlepšující se zdravotní péči a velmi dobré podmínky pro život.

Na druhou stranu však stárnutí obyvatelstva přináší závažné problémy ve sféře ekonomické a sociální. Lidé nad šedesát let trpí častými zdravotními obtížemi, kvůli kterým spotřebovávají 60 % kapacity zdravotní péče a s ní souvisejících nákladů. Lékaři věnují přes 50 % své pracovní doby na léčení právě těchto pacientů.

1.4 Změny podmíněné stárnutím

Podle Haškovcové (2010) si lidé starého člověka představují jako slabého, sehnutého, pomalu se pohybujícího, nepružně reagujícího a zapomínajícího. K tomu se ještě přidává hluchota, slepota, demence a inkontinence.

Jaké jsou však skutečné změny přicházející se stářím?

1.4.1 Tělesné změny

Nejvýraznější tělesné změny stárnoucího organismu postihují pohybový aparát, což se projevuje především ve změnách postoje a chůze. Postupně dochází k omezování kloubní pohyblivosti a snižování počtu svalových vláken, v jejichž důsledku dochází k poklesu rychlosti, obratnosti a nakonec i síly a vytrvalosti. Obecně se krok zkracuje a chůze zpomaluje.

Staří lidé často trpí změnami v oblasti kardiovaskulárního systému. Postiženy bývají především cévy, což má za následek např. arteriosklerózu nebo hypertenzi. Změny postihují trávicí systém, dále dochází ke změnám v regulaci tělesné teploty (zimomřivost, snížení adaptace na změny teploty); mění se činnost žláz s vnitřní sekrecí (např. porucha štítné žlázy); kostra začíná být křehčí (osteoporóza, zlomeniny kostí).

Mimořádně problematické, především z hlediska sociálně komunikačního, bývají pro starého člověka změny smyslového vnímání. Výrazné a pro starého člověka nejobtížnější může být postižení zraku a sluchu. Nedoslýchavost u starších lidí představuje závažný a mnohdy přehlížený problém. Staří lidé mají problémy v komunikaci, což může vést k jejich sociální izolaci. (Mlýnková, 2011)

1.4.2 Psychické změny

Stárnutí zahrnuje různé změny psychiky, které se s rostoucím věkem mohou objevovat u každého člověka individuálně. Dochází ke zhoršení kognitivních (poznávacích) funkcí, tedy vnímání, pozornosti, paměti, představ, myšlení. Klesá pružnost myšlení či psychická vitalita. Zhoršuje se i orientace v prostředí vlivem snížené zrakové a sluchové ostrosti i přizpůsobení se životním změnám.

Dochází ke změnám v osobnosti jedince. Osobnost se formuje po celý život jedince. Charakter osobnostních změn stárnoucího jedince závisí na jeho způsobu adaptace na vývojové změny. Na proměnách osobnosti ve stáří se významně podílejí také vnější vlivy a stereotypy týkající se stáří, které mohou snižovat sebedůvěru seniorů. U stárnoucího člověka se často zvyrazňují některé vlastnosti či rysy, které byly dříve potlačovány.

V pozdějším věku, zvláště po 80. roce, se u některých seniorů objevují poruchy paměti, rozhodovacích schopností a poruchy osobnosti. Přibývá duševních onemocnění a také je zaznamenán nárůst demencí, zvláště Alzheimerovy choroby. (Mlýnková 2011)

1.4.3 Emocionální změny

U seniorů nastávají změny v oblasti citového života, které jsou velmi individuální. Starý člověk je citlivější, více emotivně prožívá situace, lehce podlehne dojetí. Velká část seniorů je snadno citově zranitelná, má větší potřebu náklonnosti a očekává ohledy a porozumění.

U patologických typů osobnosti se objevuje rychlé střídání nálad – emoční labilita. U některých se projevuje výrazná úzkost, strach i depresivní stavy.

„Velkou psychickou až traumatizující změnou je ztráta životního partnera. Po jeho smrti prožívá ten druhý nevyhnutelně pocit nenahraditelné ztráty, prázdnoty, samoty a opuštění. Někteří lidé tuto emocionálně náročnou situaci neunesou, nesmíří se s ní, což nejednou může urychlit jejich vlastní úmrtí.“ (Mlýnková, 2011, s. 25)

1.4.4 Sociální změny

Odchod do starobního důchodu je jednou ze zásadních změn v životě, která může člověka ovlivnit v pozitivním i negativním slova smyslu. Starší člověk se z pracujícího člověka, který má stálou pracovní činnost, mění v důchodce, který dostává od státu penzi a je nejednou vnímán jako někdo, kdo státu nijak nepřispívá. a tím je už nepotřebný. Velmi často dochází ke snížení společenské prestiže a autority. Odchodem do důchodu se také ztrácejí pracovní vztahy a kontakty s lidmi, s kterými byli v každodenním styku, mění se i rodinné vztahy. To často vede k sociální izolaci a neschopnosti a neochotě navázat nové kontakty. Převládá touha po soukromí a pohodlí, uzavření se do svého světa.

„A snad nejhorší pro seniora je, že přestává být soběstačný a potřebuje pomoc druhých, to nejvíce zatěžuje psychosociální stárnutí.“ (Klevetová; Dlabalová, 2008, s. 24)

1. 5 Rezoluce OSN č. 46 z roku 1991

„Problematikou stárnutí populace, navýšením počtu seniorů a postavením starých lidí ve společnosti se zabývá řada mezinárodních institucí, byla přijata řada dokumentů, z nichž nejvýznamnější a respektovaný dokument je rezoluce OSN č. 46 z roku 1991.

Zásady OSN pro seniory byly přijaty Valným shromážděním OSN (rezoluce 46/91) dne 16. prosince 1991. Vlády jsou vyzývány k tomu, aby tyto zásady včlenily do svých národních programů, kdykoli je to možné. Některé hlavní myšlenky zásad jsou následující:

Nezávislost

Senioři by měli:

- mít přístup k odpovídající stravě, vodě, obydlí, oděvu a zdravotní péči na základě zajištění příjmu, podpory rodiny a společnosti a svépomoci;
- mít příležitost pracovat nebo mít přístup k jiným příležitostem zajišťujícím příjem;
- mít možnost účastnit se rozhodování, kdy a jak rychle bude probíhat jejich odchod z pracovního života;
- mít přístup k odpovídajícím vzdělávacím a výcvikovým programům;
- žít v prostředí, které je bezpečné a přizpůsobitelné osobním preferencím a měnícím se schopnostem;
- žít ve svém domově, jak nejdéle je to možné.

Zařazení do společnosti

Senioři by měli:

- zůstat zařazení do společnosti, zúčastňovat se aktivně formulování a realizace politik, které přímo ovlivňují jejich blaho, a podílet se o své znalosti a schopnosti s mladšími generacemi;
- mít možnost hledat a rozvíjet příležitosti pro služby občanské společnosti a pracovat jako dobrovolníci na místech odpovídajících jejich zájmům a schopnostem;
- mít možnost vytvářet hnutí nebo asociace starých lidí.

Péče

Senioři by měli:

- mít užitek z rodinné péče a péče a ochrany společnosti v souladu se systémem kulturních hodnot každé společnosti;
- mít přístup ke zdravotní péči, která by jim pomohla udržet nebo nabýt optimální úroveň tělesného, duševního a emočního zdraví a zabránit nebo zpozdit propuknutí nemoci;
- měli mít přístup k sociálním a právnickým službám, které by rozšířily jejich autonomii, ochranu a péči o ně;
- mít možnost využívat odpovídající úroveň institucionální péče zajišťující ochranu, rehabilitaci, sociální a duševní stimulaci v humánním a bezpečném prostředí;

- požívat lidských práv a základních svobod, až žijí v jakémkoli obydlí, zařízení sociální péče nebo léčebném zařízení, což zahrnuje i respektování jejich důstojnosti, víry, potřeb a soukromí a práv činit rozhodnutí o péči o ně a o kvalitě jejich života.

Seberealizace

Senioři by měli:

- mít možnost využívat příležitosti k plnému rozvoji svých schopností;
- mít přístup ke vzdělávacím, kulturním, duchovním a rekreačním zdrojům společnosti.

Důstojnost

Senioři by měli:

- žít v důstojnosti a bezpečí a nemělo by být využíváno jejich tělesné nebo duševní závislosti.
- Se seniory by mělo být dobře zacházeno bez ohledu na jejich věk, pohlaví, rasovou nebo etnickou příslušnost, postižení a další stav, a měli by být hodnoceni nezávisle na jejich ekonomickém přínosu.“ (MPSV, ©2005)

Tyto zásady shrnují ideu aktivního stárnutí a podporují kromě jiného možnosti dalšího vzdělávání, protože má dobrý vliv na biologické, psychologické i sociální aspekty života seniorů. Díky vzdělávání lze udržet fyzické i psychické zdraví na dobré úrovni, může sloužit i jako prevence sociálního vyloučení. A právě Univerzita třetího věku je příležitostí pro seniory nejenom se vzdělávat, ale potkávat a poznávat nové lidi, sdílet s nimi stejné zájmy a rozvíjet je.

2 Vzdělávání seniorů

V této kapitole se zabývám pojmy andragogika, gerontagogika, programem celoživotního učení, možnostmi a specifiky vzdělávání seniorů, podrobně Univerzitami třetího věku a motivací seniorů ke studiu.

Učení je proces, kterým člověk prochází celý život. Není omezen jen na školní lavice, v kterých jsme všichni kratší či delší dobu seděli. Současný svět, neustálý a rychlý rozvoj moderních technologií, zvyšující se nároky a rychle se měnící podmínky, to vše vyvolává potřebu učení i v dospělosti. Dospělý člověk tím reaguje na všechny změny, které ho v životě potkávají. Nejedná se pouze o změny vývojové, které přicházejí se stárnutím jedince, ale především o změny způsobené společenskou evolucí. Vzdělávání se tak stává nezbytnou součástí života stále větší skupiny lidí ve společnosti. A senioři nejsou výjimkou. Musí se vypořádat s novými skutečnostmi, o kterých před padesáti lety neměli představu, a vůbec si nedokázali představit, že nastanou.

Již Jan Ámos Komenský si uvědomoval nutnost celoživotního vzdělávání. Jeho spis „Pampaedia řeší problém výchovy všech po celý lidský život. Jde v historii pedagogiky o první myšlenku permanentního vzdělání.“ (Dvořáková a kol., 2015, s. 185)

2.1. Andragogika

Vzdělávání dospělých je významnou součástí celoživotního učení, kdy se dospělí vzdělávají, i když už opustili školní lavice a jsou v pracovním procesu. Na vzdělávání v dospělém věku se klade v dnešní době velký důraz. Vědní disciplína, která se zabývá mj. vzděláváním dospělých, je andragogika.

„Andragogika je vědní obor v systému věd o výchově a vyučování, zaměřený na veškeré aspekty vzdělávání a učení se dospělých; studijní obor v programu pedagogických věd sloužící přípravě budoucích odborníků v oblasti vzdělávání dospělých.“ (Beneš, 2008, s. 11)

Andragogika je výchozí vědní disciplínou pro gerontagogiku.

2.2 Gerontagogika

Gerontagogika je rozvíjející se vědní disciplína, která se zabývá edukací (vzděláváním) seniorů, patří mezi andragogické disciplíny.

Podle Vetešky (2016, s. 94) „se gerontagogika podle některých autorů konstituuje jako aplikovaná andragogická disciplína zaměřená na výchovně-vzdělávací činnost s dospělými

a především seniory, a to jak ve smyslu výchovy a vzdělávání ke stáří, učení se stárnout, tak především aktivizaci a vzdělávání ve stáří. Zastřešující disciplínou gerontagogiky je gerontologie jako interdisciplinární věda přinášející souhrn poznatků o stáří a stárnutí (z pohledu demografie, psychologie, sociologie a ekonomie)“.

„Pojem gerontagogika se poprvé objevuje v roce 1962 v práci německého filozofa a vysokoškolského učitele Otto Friedricha Bollnowa (1903-1991). V této souvislosti Bollnow navrhl realizovat výchovnou pomoc ve stáří, jež by měla sloužit efektivnímu a smysluplnému zvládání životních situací v této fázi ontogeneze. Nauku o výchově starších lidí tedy označil jako gerontagogiku, součást vzdělávání dospělých.“ (Veteška, 2016, s. 95)

Veteška dále poukazuje na to, že v odborných pracích se můžeme setkat i s jinými názvy, např. geragogika (Špatenková, 2015), gerontoandragogika, gerontopedagogika.

V současné době sílí společenská potřeba osamostatnit gerontagogiku jako samostatnou vědní disciplínu. Veteška ve své publikaci předkládá řadu argumentů, proč by se měla gerontagogika osamostatnit. Zdůrazňuje, že „gerontagogika se věnuje nejen edukační (tj. výchovně-vzdělávací), ale zejména sociálně-kulturní činnosti, pohybovým aktivitám a zdravé výživě, resp. životosprávě.“ (Veteška, 2016, s. 96)

V souvislosti s vývojem gerontagogiky se v posledním desetiletí vymezují její hraniční disciplíny. Jedná se zejména o gerontodidaktiku, což je teorie učení a vyučování seniorů, gerontosociologii, gerontopsychiatrii a gerontopsychologii. Všechny tyto disciplíny respektují seniorskou populaci a vycházejí z poznatků o stárnutí a stáří.

2.3 Program celoživotního vzdělávání (učení)

Celoživotní učení představuje kontinuální proces získávání a rozvoje vědomostí, intelektových schopností a praktických dovedností v průběhu celého života. Kromě formálního vzdělávání (počáteční a navazující organizované formy vzdělávání) je stejně důležité

i neformální (zájmové a získané praxí) učení a informální, které rovněž vede k rozvoji nových znalostí a dovedností. Jeho součástí je jak základní školní docházka, tak i vzdělávání seniorů (univerzita třetího věku, akademie seniorů apod.).

Jedním ze základních mezinárodních dokumentů z oblasti celoživotního vzdělávání je zpráva vydaná komisí UNESCO v roce 1996 pod názvem: „Učení: dosažitelný poklad“, z níž vyplývá potřeba a je zdůrazněna nutnost celoživotního učení. V témže roce vydala zprávu k celoživotnímu vzdělávání i OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj): „Učení v každém věku: setkání výboru pro vzdělávání na ministerské úrovni.“

Obsahem této zprávy je koncept, strategie celoživotního učení, s důrazem na spolupráci a partnerství subjektů podílejících se na procesu vzdělávání včetně učících se.

Všechny výše uvedené dokumenty spojuje myšlenka vzdělávání dospělé populace, včetně specifické skupiny seniorů. Ve všech dokumentech je také kladen důraz na sociální úlohu celoživotního učení a vzdělávání.

V České republice se dalším pozitivním vývojem seniorské populace a jejich vzděláváním zabývá Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 – 2017. Základním rámcem Akčního plánu je zajišťování a dodržování ochrany lidských práv seniorů. Akční plán se zaměřuje nejen na zdraví, ale také na další vzdělávání seniorů.

„Pro efektivní využití potenciálu rostoucího počtu seniorů je třeba se zaměřit na dvě základní oblasti – zdraví a celoživotní učení. Od nich se odvíjí účast na trhu práce, aktivní podíl na rozvoji občanské společnosti (formou dobrovolnictví či v rámci rodiny) a podpora mezigeneračního dialogu.“ (MPSV, [b.r.])

„Součástí celoživotního učení je i vzdělávání pro seniory, které je v ČR velmi dobře zastoupené prostřednictvím Univerzit třetího věku (U3V) a prostřednictvím akademie seniorů, dalších vzdělávacích kurzů nabízených především prostřednictvím činnosti nestátních organizací a organizací zřizovaných obcemi, zejména veřejnými knihovnami.

U3V nabízí 21 českých veřejných vysokých škol s více než 700 specializovanými kurzy pro seniory a s přibližně 38 tisíci posluchači. I přes dobře etablovaný systém U3V v České republice ve srovnání s dalšími státy, poptávka po nich stále převyšuje nabídku. Tento typ vzdělávání seniorů se soustřeďuje zejména na zájmové vzdělávání. Ačkoliv jeho výstupy nejsou akceptovatelné na trhu práce, mají pozitivní přínos v osobním rozvoji seniorů a zvyšují jejich aktivní zapojení do společnosti.“ (MPSV, [b.r.])

2.4 Vzdělávání seniorů a jeho specifika

Senioři jsou skutečně specifickou skupinou pro vzdělávání. Je to dáno pochopitelně nejen jejich věkem, ale i předchozím vzděláním, jejich prací a celoživotními zkušenostmi.

Vzdělávání seniorů má velký význam pro kvalitu jejich dalšího života, hlavním cílem je udržení a neustálé aktivování jejich intelektu ve světě, který se technologicky rychle mění. Jako příklad uvádí publikace Ondráková a kol. počítačové kurzy pro seniory. „Počítačové kurzy pro seniory zaznamenaly v poslední době boom, který přirozeně souvisí s rozšířením internetu v domácnostech.“ (Ondráková a kol., 2012, s. 36)

Je zřejmé, že v dnešní době, kdy jsou lidé prakticky přinuceni komunikovat přes internet, jsou tyto kurzy pro seniory více než přínosné, aby byli schopni pracovat s počítačem a internetem, např. zvládat internetové bankovníctví.

Napadá mě příklad z mé rodiny. Žiji v domě s rodiči a prarodiči. Mé babičce a dědovi je přes osmdesát let. Vždy byli zvyklí, že např. pojištění domácnosti platí složenkou. Teď už jim jen přijde na mobil SMS (a zacházet s mobilem se také museli naučit), že mají do určitého data zaplatit určitou částku. Žádná složenka, na kterou byli zvyklí. Samozřejmě jsme částku zaplatili přes internet. Ale v této souvislosti mě napadá, jak velký počet seniorů nemá možnost se s někým poradit, nemá samozřejmě připojení na internet a neví si rady.

A v těchto případech mohou pomoci kurzy, i když to neznamena, že si senioři zažádají o připojení k internetu. Tak snadné to opravdu není.

2.4.1 Funkce vzdělávání v postproduktivním věku

Vzdělávací aktivity seniorů jsou přínosné pro jejich fyzické i duševní zdraví, naplňují jejich potřebu sociální integrace, přispívají k jejich pocitu potřebnosti, důstojnosti a hlavně k vyšší kvalitě života.

Podle Livečky (1982) in Veteška – Gerantogogika (s. 102) jsou funkce vzdělávání následující:

„Preventivní – různá opatření, která pozitivně ovlivňují průběh stárnutí a stáří.

Anticipační – přispívá k pozitivní připravenosti na změny životního stylu (po odchodu do důchodu).

Rehabilitační – spojena se znovuobnovováním a udržováním fyzických a duševních sil.

Posilovací – rozvíjí zájmy, potřeby a schopnosti lidí v postproduktivním věku, podporuje aktivitu a kultivovanost jedince.“

Všechny funkce se prolínají a musí se brát v úvahu při přípravě vzdělávacích programů pro seniory. Samozřejmě je nutné si uvědomit, že s přibývajícím věkem roste zatížení organismu, a to jak biologické, tak psychické. Při vzdělávání seniorů se vyskytují různé překážky a omezení, s kterými se musí počítat.

2.4.2 Překážky a omezení při vzdělávání seniorů

Podle Šeráka (2009, 190) in Ondráková Vzdělávání seniorů a jeho specifika (s. 37-38) se naráží v souvislosti se vzděláváním seniorů na různé překážky a omezení:

„osvojování nových poznatků zabere starším lidem více času;

senioři si obtížněji osvojují logicky nestrukturované informace;
problém představuje i nedostatečné zvládnutí strategie učení;
látka prezentovaná větší rychlostí omezuje kvalitu i kvantitu naučeného výraznějším způsobem, než je tomu u mladších osob;
zatímco delší přestávky během procvičování naučeného vedou u mladších osob k zlepšení jejich pracovního výkonu, u seniorů se výkon naopak zhoršuje;
podstatnou roli v procesu učení hraje fyzický a psychický stav jedince, především případná zdravotní omezení;
významný je rovněž stupeň aktivity a síla motivace;
učební látka by měla mít v každém případě intencionální charakter.“(Ondráková a kol., 2012, s. 37-38)

Autorka dále uvádí, že některá omezení lze částečně eliminovat, např. výběrem vhodného tématu z pozice lektora.

Existují však i bariéry, které nejdou snadno eliminovat. K jejich odstranění je nutná spolupráce a ochota různých společenských složek. Podle Ondrákové a kol. jsou to bariéry časové, místní a finanční.

Časová bariéra znamená, že kurz (přednáška) se koná v čase, nevhodném pro seniory, např. večer. Místní bariéry znamenají nedostatek vzdělávacích aktivit v některých lokalitách, nevhodný výběr budovy, v které není bezbariérový přístup, dopravní omezení apod. Finanční bariéra je daná limitem, kolik korun je senior ochoten a schopen zaplatit za své volnočasové a zájmové aktivity.

Všechny tyto překážky a omezení je nutné brát v potaz při vytváření vzdělávacích programů pro seniory.

2.4.3 Osobnost učitele (lektora)

Učitel hraje významnou roli při celém vzdělávacím procesu. Je to jeden z jeho základních činitelů, musí být profesionálně a pedagogicky kvalifikován. Každý chodil do školy a setkal se s různými typy učitelů, tedy spíše učitelek. Je obecně známým faktem, že v českém školství působí převážně ženy. Ne každý učitel, který vzdělává děti a mládež, může působit při dalším vzdělávání seniorů.

Na učitele, který se věnuje vzdělávání seniorů, nejsou z pohledu zákonů České republiky kladeny nějaké extrémní nároky. Nemusí mít pedagogické vzdělání, svou činnost může provozovat na základě živnostenského listu. Ale každý, kdo se věnuje vzdělávání seniorů, by měl znát specifika seniorů jako zvláštní skupiny, jak bylo popsáno výše.

Při vyučování seniorů je žádoucí dodržovat ustálený řád, na který jsou posluchači zvyklí. Řád jim dává určitý pocit bezpečí, daná pravidla jim umožňují lépe se orientovat ve výuce. Zatímco žáci by tyto rituály mohli považovat za nudné, seniorům naopak dodávají určitou jistotu a pocit zázemí. Rychlé a nečekané změny témat mohou být pro seniory frustrující a odradit je od dalšího studia.

Učitel musí přizpůsobit tempo výuky (přednášky, výkladu) potřebám a možnostem seniorů. Pokud by rychlost výkladu byla vyšší a pro seniory nepřiměřená, mohlo by to vést ke ztrátě zájmu o studium. Učitel by neměl nadměrně používat cizí slova, zvláště nevhodně využívat moderních anglických výrazů. Také je důležité, aby mluvil dostatečně hlasitě.

Pro seniory je důležitá zpětná vazba v podobě slovního ohodnocení či ocenění. To jim dodá potřebnou sebedůvěru a chuť do další práce.

Je důležité mít stále na paměti, že studium seniorů probíhá v jejich volném čase a dobrovolně. Výuka musí tedy probíhat bez stresu.

3 Institucionální zajištění vzdělávacích aktivit seniorů

Vzdělávací aktivity a programy celoživotního vzdělávání zaměřené na seniory jsou uskutečňovány v různých formách. Vzdělávání seniorů může být realizováno v různých občanských sdruženích, klubech seniorů, nejrůznějších spolcích. Instituce, které jsou všeobecně známé, jsou:

- Kluby aktivního stárnutí
- Akademie třetího věku
- Univerzita třetího věku (U3V) a virtuální U3V

3.1 Kluby aktivního stárnutí

Jsou velmi rozšířeným druhem sdružování seniorů. Orientují se především na zájmovou činnost seniorů, to znamená, že mohou mít nejrozmanitější zaměření, od návštěv kulturních zařízení, pořádání besed, organizování poznávacích zájezdů a exkurzí až po různé sportovní aktivity. Na rozdíl od akademie a U3V jsou ve svých vzdělávacích aktivitách méně koncepční, ale jedná se o další nabídku vzdělávacích a kulturních aktivit. Setkávání seniorů v klubech vede ke smysluplnému vyplnění volného času a zároveň ke společenskému kontaktu s vrstevníky.

3.2 Akademie třetího věku

Svou náročností a koncepčností se podobají Univerzitám třetího věku. Hlavní rozdíl je v tom, že nebývají provozovány vysokými školami, ale jinými institucemi, např. městem, krajem, kulturním domem, knihovnami apod. Výuka probíhá v krátkodobých i dlouhodobých cyklech. Výhodou je, že obsah vzdělávání je možno přizpůsobit místním potřebám či podmínkám. Jsou alternativou pro seniory, kteří bydlí v místech, kde není vysoká škola.

3.3 Univerzita třetího věku

Univerzita třetího věku (U3V) je koncepce celoživotního vzdělávání pro zájemce v každém věku. Jedná se o soubor programů celoživotního vzdělávání zaměřených na vzdělávání osob v postproduktivním věku.

Podstatou Univerzity třetího věku je:

- přihlásit se může každý (přednost mají ti, kterým byl přiznán nárok na starobní důchod);

- platí se zápisné (řádově stovky korun za semestr);
- požadavkem je dokončené středoškolské vzdělání (v některých případech stačí základní škola); absolvent nezíská klasický akademický titul, ale osvědčení o absolvování konkrétního kurzu.

Podle Vetešky je nabídka dalšího vzdělávání lidí v postproduktivním věku zaměřena na rozšiřování znalostí i možnost seberealizace v oblasti společenských a přírodních oborů, kultury, vědy a techniky. Cílem programů je poskytnout seniorům možnost, aby se kvalifikovaně a na univerzitní úrovni mohli systematicky seznamovat s nejnovějšími poznatky v oblasti vědy, historie, politiky, kultury apod. Ke studiu na Univerzitě třetího věku se mohou přihlásit lidé, kteří nikdy vysokou školu nestudovali, i absolventi, kteří chtějí pokračovat v dalším rozvoji.

Univerzita třetího věku má také výrazný socializační dopad. Slouží jako smysluplná výplň volného času seniorů a motivuje je k další aktivitě. Lidé toužící po dalším vzdělávání se prostřednictvím kurzů setkávají se svými vrstevníky, se kterými mohou sdílet nové poznatky, zkušenosti a zážitky.

Veteška dále uvádí, že současné U3V nabízejí různé přístupy a úrovně v oblasti vzdělávání seniorů. Jednou z možností je nabídka programů pro volný čas, podpora běžné osvětové a populárně naučné činnosti, druhým přístupem je výuka formou diskuzních seminářů a přednášek podle oblasti zájmů. V současné době jsou oblíbené přednášky z oblasti nových informačních a komunikačních technologií, tzn. práce s počítačem a internetem, což posiluje mezigenerační komunikaci, včetně významné komunikace prarodičů s vnoučaty. Oblíbené jsou také přednášky na ekologická témata, životní postoje, životosprávu, kurzy kreativního myšlení, komunikace, asertivity, adaptace na život ve stáří apod. Takto získané znalosti a dovednosti mohou senioři uplatňovat i v rámci svých rodin a svých vrstevníků.

„U3V dále nabízejí ucelené studijní cykly zaměřené na tzv. samosprávné, komunitní a dobrovolnické (dobrovolnickou) aktivitu seniorů. Učí se v nich například, jak založit a vést seniorské centrum, cvičí si paměť a rozvíjejí psychosociální kompetence. Odborné přednášky jsou zaměřeny na ochranu a práva seniorů v oblasti dopravní bezpečnosti, kriminality, týrání, zneužívání a zanedbávání. Témata jsou rozšiřována o aktuální problematiku, např. o finanční gramotnost a předcházení spotřebitelským sporům. Senioři jsou školeni v metodice sociologických výzkumů a díky tomu se pak mohou podívat na terénním sběru dat, pomáhat v dotazníkovém i jiném monitorování situace zvláště mezi svými vrstevníky.“ (Veteška, 2016, s. 108-109)

Samozřejmě nabízejí univerzity vzdělávací programy pro seniory podle svého zaměření. Filozofická fakulta nabízí např. studium cizích jazyků, kdežto Vysoká škola zemědělská bude nabízet programy v rámci svého zaměření.

Jak už bylo výše uvedeno, nabízí 21 českých veřejných vysokých škol Univerzity třetího věku s více než 700 specializovanými kurzy pro seniory a s přibližně 38 tisíci posluchači. A poptávka stále převyšuje nabídku.

3.3.1 Historie U3V

U3V vznikly ve Francii počátkem 70. let 20. století. Na popud P. Vellase, profesora mezinárodního práva, byla v roce 1973 založena na Univerzitě sociálních věd v Toulouse první univerzita třetího věku. Vzhledem ke stárnutí populace se U3V rychle rozšířily do dalších zemí světa.

Na území bývalého Československa vznikla první univerzita třetího věku na Univerzitě Palackého v Olomouci v roce 1986. Byla připravena ve spolupráci s Akademií třetího věku v Přerově. Formálně však tento kurz tehdy pořádal Československý červený kříž, což však neodpovídalo regulím mezinárodní asociace univerzit třetího věku AIUTA, kterou založil profesor Vellas. První mezinárodně uznanou univerzitu třetího věku v tehdejší Československu tak uspořádala 1. Lékařská fakulta (tehdy Fakulta všeobecného lékařství) Univerzity Karlovy v Praze, která zorganizovala první regulérní běh v akademickém roce 1987/1988. (Veteška, 2016, s. 106-107)

Jak uvádí Haškovcová, tehdejší děkanem Fakulty všeobecného lékařství byl geriatr Vladimír Pacovský, který byl přesvědčen o smyslu Univerzity třetího věku. Zároveň byl tehdy hlavním odborníkem pro obor geriatric a gerontologie, a proto měl možnost prosadit univerzitní vzdělávání pro seniory. Na pražské Univerzitě třetího věku byl tehdy přednášen kurz Biologie člověka. O kurz byl veliký zájem. „Příhlášku ke studiu tehdy podalo celkem 414 osob. Vysoký počet zájemců se dá vysvětlit i tím, že jiná Univerzita třetího věku nebyla otevřena. Patrně se tedy přihlásili ke studiu Biologie člověka i ti, kteří by jinak volili jiný program. Z kapacitních důvodů však nebylo možné všechny přijmout. Po zralé úvaze bylo stanoveno redukovat jejich počet na 352.“ (Haškovcová, 2010, s. 131)

Byla stanovena různá kritéria pro přijetí uchazečů, jedním z nich byla dojezdová vzdálenost do Prahy do 100 km. A právě k tomuto se váže další ze vzpomínek Haškovcové: „Jak již bylo uvedeno, jedním ze zvolených kritérií pro přijetí byla přiměřená vzdálenost univerzity od bydliště uchazečů. Studenti senioři si totiž platili cestu do Prahy a pak zpět sami a my jsme zvažovali dostupnost nejen finanční, ale i z hlediska jejich fyzických sil. Tak

byla odmítnuta i seniorka, která bydlela u Hradce Králové, s tím, že její bydliště je od Prahy vzdáleno více než určených 100 kilometrů. Agilní seniorka obratem odepsala, že je to nespravedlivé, že je schopna dojíždět, i kdyby ji syn vozil taxíkem, což se pak skutečně stávalo.“ (Haškovcová, 2010, s. 133)

Věkový průměr tehdejších posluchačů činil tehdy 67,5 roku, nejstaršímu posluchači bylo 88 let.

Bylo velmi zajímavé a i zábavné číst, jak Haškovcová v této kapitole hodnotí první cyklus Univerzity třetího věku a zařazuje vzpomínky jak své, tak pamětníků.

3.4 Virtuální univerzita třetího věku (VU3V)

Virtuální univerzita třetího věku se rozmáhá zvláště v posledních letech a představuje novou moderní alternativu ke klasické prezenční přednáškové výuce. V České republice se realizuje od roku 2007. „Je založena na využití nových komunikačních technologií a internetu, má prvky distančního vzdělávání a e-learningu a je didakticky přizpůsobena charakteristickým specifikům cílové skupiny – seniorům se zájmem o vzdělávání na vysokoškolské úrovni. Cílem virtuální U3V je umožnit všem posluchačům v rámci ČR zájmové vysokoškolské studium U3V bez ohledu na vzdálenost od sídel vysokých škol a univerzit, ve kterých probíhá prezenční seniorské vzdělávání, jehož se z různých důvodů (geografická vzdálenost, zdravotní a časové důvody, finanční náročnost na dopravu apod.) nemohou zúčastňovat.“ (Veteška, 2016, s. 113-114)

Podle Ondrákové a spol. umožňuje Virtuální univerzita třetího věku zapojení širšího okruhu zájemců o vzdělávání, a to rovněž z řad lidí postižených (v tomto případě bez omezení věku). Nejedná se pouze o to, že senior sedí v klidu doma a dívá se na přednášku. Ondráková zdůrazňuje, že je důležitý posun v tom, že univerzity se přibližují seniorům. Senioři si mohou vybrat univerzitu a obor, který chtějí studovat, ve svém regionu. Jakýmsi symbolickým mottem VU3V je: „Vzdělávání přichází za seniory, nikoliv senioři za vzděláním.“ (Špatenková, 2015, s. 96)

3.5 Experimentální univerzita pro prarodiče a vnoučata

První univerzita tohoto druhu byla organizována ve školním roce 2004/2005 centrem celoživotního vzdělávání a Matematicko-fyzikální fakultou UK v Praze. Představuje specifickou formu mezigeneračního vzdělávání. „Mezigenerační vzdělávací projekty tohoto druhu umožňují vnoučatům ve věku od 6 do 12 let a jejich prarodičům společné studium na akademické půdě. Prarodiče si obvykle užívají nové, nezvyklé role ve vztahu ke svým

vnoučatům a děti se v univerzitním prostředí pod vedením vysokoškolských pedagogů seznamují s obory svého možného budoucího profesního zaměření.“ (Špatenková, 2015, s. 95)

4 Motivace seniorů ke vzdělávání (edukaci)

Motivace je „dynamický intrapsychický proces, v němž vzájemné vztahy podnětů subjektu (motivace vnitřní) a prostředí (motivace vnější) vytvářejí napětí, soustředění a zaměření aktivity, která po rozhodovacím procesu vede k cíli. Vzájemný vztah a souhrn hybných faktorů (motivů, pohnutek), které podmiňují a energizují lidské jednání v určité situaci.“ (Andromedia, [b.r.])

Motivace je tedy vymezována jako příčina určitého chování jedince, které vede k určitému cíli. A právě na motivaci záleží, jestli cíl bude dosažen, nebo se jedinec jeho dosažení vzdá.

„Specifikum edukace v období stáří tkví především v tom, že na seniory není vyvíjen tlak na získání kvalifikace ani na její zvyšování. Vnější motivace je tedy v případě edukace seniorů minimální. Na významu naopak nabývá motivace vnitřní, vycházející z vlastních pohnutek daného jedince.“ (Špatenková, 2015, s. 72)

Jak už bylo v práci několikrát zdůrazněno, je vzdělávání u seniorů činnost naprosto dobrovolná a vychází z jejich vlastních pohnutek, které je ke vzdělávání vedou.

Odborné publikace se shodují v tom, že hlavními motivy seniorů ke vzdělávání jsou udržení psychické a sociální aktivity, touha po sociální integraci, snížení pocitu osamění a nepotřebnosti, zvládání tělesných, psychických a sociálních změn, naplnění osobních zájmů, nebo uskutečnění toho, co dříve nestihli. Motivace ke vzdělávání je ovlivněna i předchozími zkušenostmi a zájmy.

Motivací seniorů ke studiu na U3V se zabývalo mnoho výzkumů a prací. Podle Špatenkové (2015), která srovnávala názory v různých odborných publikacích, jsou nejčastějšími motivy touha prohloubit nebo doplnit si vědomosti, potřeba sociálního kontaktu, potřeba aktivity a smysluplné činnosti a potřeba kompenzace pocitovaných nedostatků.

Pokud senioři ještě pracují, mohou využívat získané vědomosti a dovednosti nejen pro svůj vlastní prospěch, ale také na trhu práce. Je známým faktem, že mnoho seniorů pracuje naplno nebo na zkrácený úvazek i po naplnění důchodového věku.

EMPIRICKÁ ČÁST

5 Cíl výzkumu

Primárním cílem empirické části je pomocí dotazníkového šetření zjistit motivaci seniorů ke studiu na U3V. Sekundární cíle mají zjistit, o jaký obor je mezi seniory největší zájem a spokojenost s úrovní vzdělávání.

Pro svůj výzkum jsem si vybrala 12 fakult Univerzity Karlovy v Praze, konkrétně Katolicko teologickou fakultu, Právnickou fakultu, 1. Lékařskou fakultu, 2. Lékařskou fakultu, 3. Lékařskou fakultu, Filozofickou fakultu, Přírodovědeckou fakultu, Matematicko-fyzikální fakultu, Pedagogickou fakultu, Fakultu sociálních věd, Fakultu tělesné výchovy a sportu, Fakultu humanitních studií.

5. 1 Cílová skupina

Pro dotazníkové šetření jsem si vybrala seniory (ženy a muže) - studenty U3V na výše jmenovaných fakultách UK v Praze. Předpokládaný věk 60 – 99 let.

5. 2 Výzkumné metody

Pro samotný výzkum jsem si zvolila formu empirického šetření na základě elektronického strukturovaného dotazníku. Dotazník byl anonymní, složen z 15 uzavřených otázek. Většina otázek byla koncipována tak, aby respondent měl výběr z jedné odpovědi. Na otázky 7, 8 měl respondent výběr z více možností. Otázky 10, 11, 12 byly otázkami hodnotícími, proto jsem vybrala odpověď formou známkování jako ve škole 1 – 5. Snažila jsem se o co nejjednodušší formu vypracování dotazníku, ale zároveň o to, aby měl dotazník výpovědní hodnotu.

Dotazník jsem rozeslala podle vlastního výběru garantům jednotlivých kurzů na fakultách UK. Zaměřila jsem se pouze na jednotlivé fakulty UK v Praze (viz výše).

Podstatou dotazníku bylo zjistit základní informace o respondentech a informace o motivaci seniorů ke studiu na U3V.

Dotazníkové šetření proběhlo v období 5. 4. – 21. 4. 2018.

5. 3 Formulace hypotéz a předpokladů

H1 – Na U3V studuje více žen než mužů.

Předpokládám, že ženy jsou aktivnější než muži v oblasti dalšího vzdělávání.

H2 – Na U3V studuje většina seniorů s dokončeným vysokoškolským vzděláním.

Předpokládám, že dále studovat budou senioři s dokončeným vysokoškolským vzděláním, protože nechtějí ztrácet kontakt se současným vývojem.

H3 – Hlavním motivem pro studium U3V je u seniorů udržení si dobré duševní kondice a získávání nových informací.

Předpokládám, že prioritním motivem ke studiu U3V je udržení si dobré duševní kondice a získávání nových informací, které seniorům pomohou orientovat se v současné, rychle se měnící době.

6 Výsledky dotazníkového šetření

V této kapitole budu postupně rozebírat jednotlivé otázky dotazníku spolu s uvedením konkrétních výsledků a případných komentářů ze strany respondentů. Všechny otázky jsou pro lepší přehlednost zobrazeny pomocí tabulek a grafů.

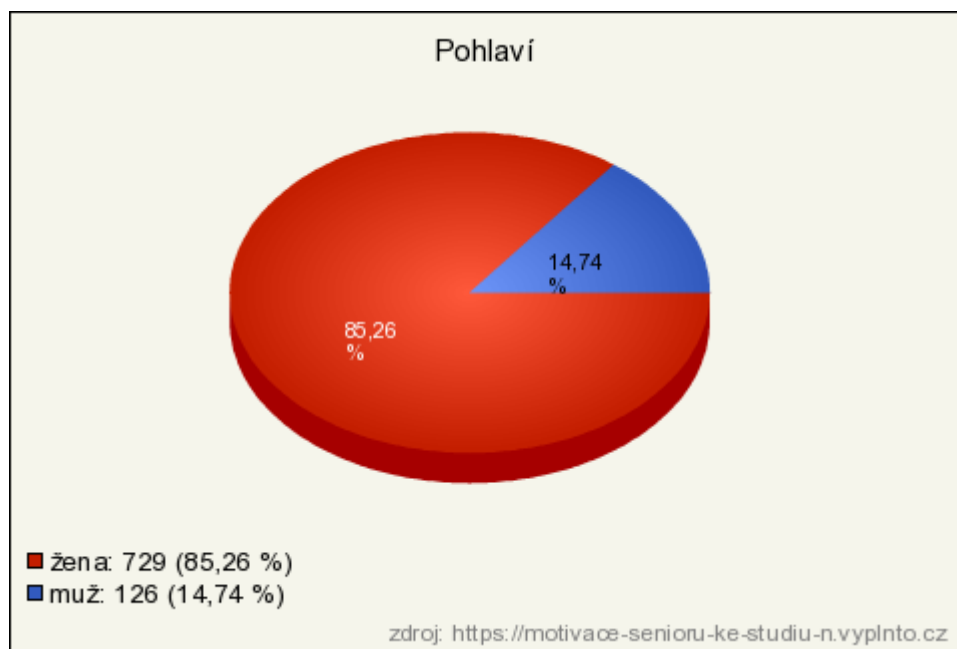
Před uvedením konkrétních výsledků svého dotazníkového šetření bych chtěla zdůraznit několik poznatků. Velmi mile mě překvapil postoj všech garantů kurzů U3V na jmenovaných fakultách. Všichni mně velmi ochotně vyšli vstříc a předali elektronický dotazník svým studentům a s tím souvisí můj druhý překvapivý poznatek. Odpovědělo mi elektronicky 855 respondentů. S takovým množstvím jsem vůbec nepočítala a je to pro mě velmi milé překvapení. Je to jeden z důkazů, že senioři mají zájem podělit se o své zkušenosti a jsou zdatní v práci s internetem.

Dalším mým milým poznatkem bylo velké množství komentářů, které mi od respondentů přišly. I tyto komentáře, které dále uvádím ve své práci, jsou důkazem toho, že senioři nebrali dotazník na lehkou váhu, ale že důkladně promýšleli odpovědi na dané otázky. Zpětná vazba formou osobních komentářů pro mě byla velmi přínosná.

V této kapitole postupně rozebírám jednotlivé otázky dotazníku spolu s uvedením konkrétních výsledků a případných komentářů. Všechny otázky jsou pro lepší přehlednost zobrazeny pomocí tabulky a grafu.

6.1 Vyhodnocení dotazníku

Otázka č. 1

Na otázku č. 1 odpovědělo 729 (85,26%) žen a 126 (14,74%) mužů.

Výsledek mě nepřekvapil, očekávala jsem, že studia se účastní více žen než mužů.

Přidávám komentáře od respondentů:

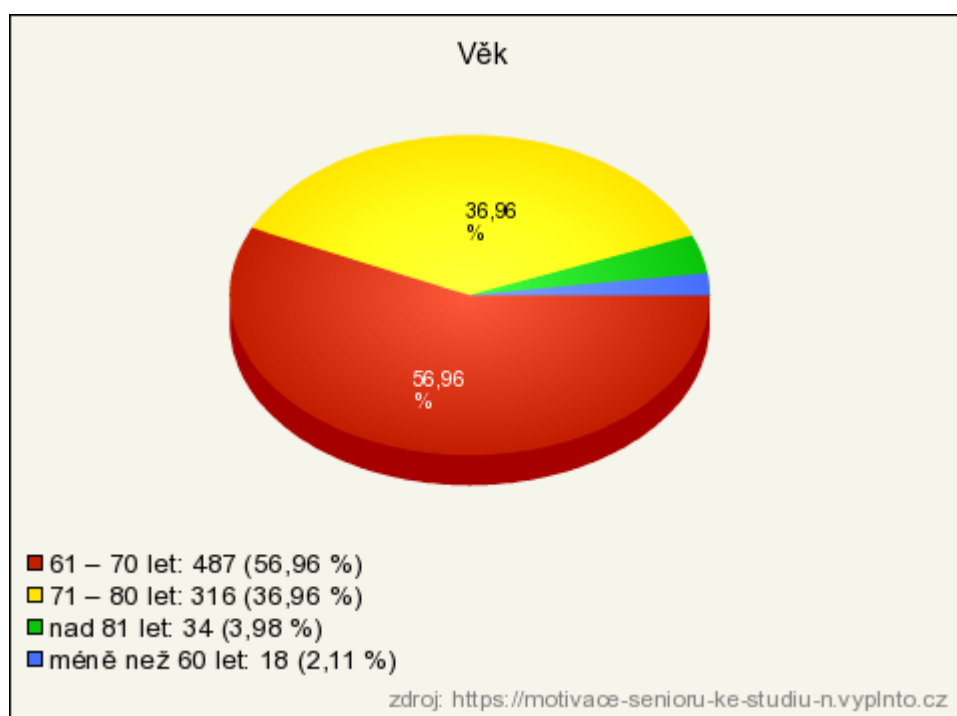
„Přidávám jeden spíše sociologický postřeh - více jak 90 % studentů tvoří ženy. Tutéž zkušenost mám z jazykových kurzů, mimo UK. Otázka zní: "Řekni, kde ti muži jsou?" J. K.

„Tady byla poznámka. Kde jsou ti muži?. Můj názor je takovýto. Jednak návštěvníci kurzů jsou převážně vysokoškoláci a za naší generace jich tolik nebylo, za druhé, mužské pohlaví celkově nebaví sedět v lavicích a poslouchat jen tak. Navrhovaná témata jsou převážně humanitního charakteru, a na to je, v současné době, menšina chlapů. Jistou odpověď na tuto "záhadu" dává i odpověď na dotazníkovou otázku z jaké profese zájemkyně/ci pocházejí. Za neposlední příčinu bych považoval, že mužští se ve vyšším věku cítí více unavení než ženy. Také je jich méně (jak v mládí, tak ve stáří jsou to prostě slabší pohlaví, je to tak!). Ale jsou i výjimky.“ Josef

„Můj syn učí na ČVUT, tam zase chodí na U3V jen muži, žen je minimálně. To znamená, že výběr přednášek je dle zájmů a mentalitě seniorů.“ Ivana

Poslední komentář mě přiměl k zamyšlení, jestli by poměr mezi studujícími ženami a muži byl jiný, kdybych dotazníkové šetření prováděla na ČVUT? Na to nedokážu jednoznačně odpovědět, to by bylo na další dotazníkové šetření, ale za sebe se domnívám, že obecně studují více ženy než muži.

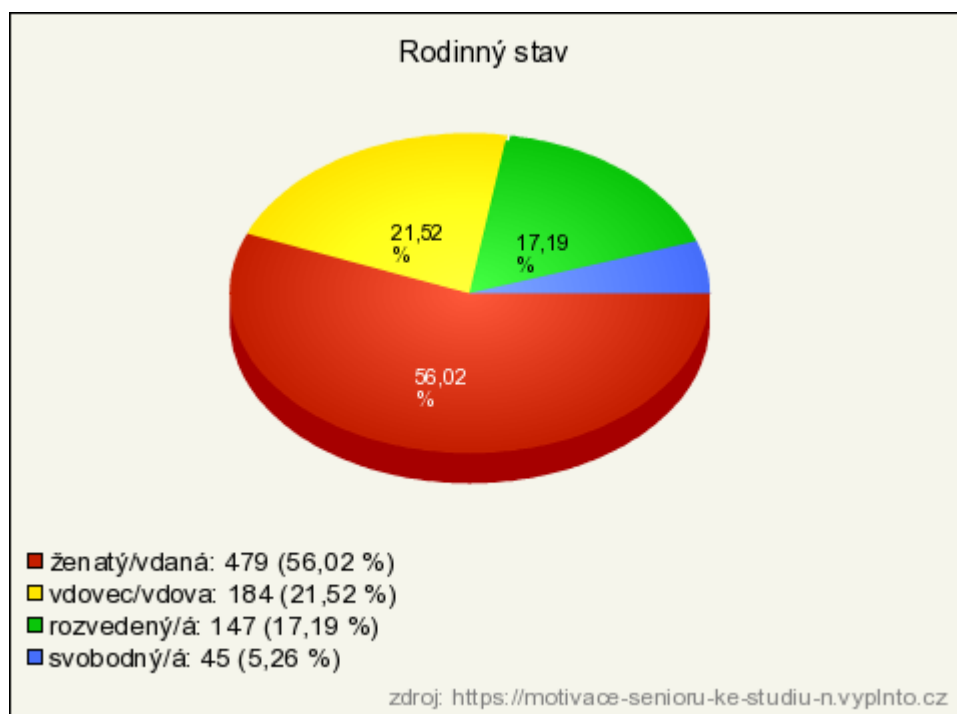
Otázka č. 2

Na otázku č. 2 odpovědělo 487 (56,96 %) respondentů ve věku 61 – 70 let, 316 (36,96 %) respondentů ve věku 71 – 80 let, 34 (3,98 %) respondentů nad 81 let. A 18 (2,11 %) respondentů bylo mladších než 60 let.

Výsledky ukazují, že senioři ve věkové skupině 61 – 70 let jsou nejaktivnější. Je to pochopitelné, protože řada z nich je krátce po dosažení důchodového věku, někteří mohou ještě pracovat a chtějí si rozšiřovat své vzdělání. Ve věkové skupině 71 – 80 let je studujících méně, i když to není takový rozdíl, a to je pro mě překvapivé zjištění. Seniorů nad 81 let je málo. To je pochopitelné, protože v tomto věku se prohlubují zdravotní komplikace.

Otázka č. 3

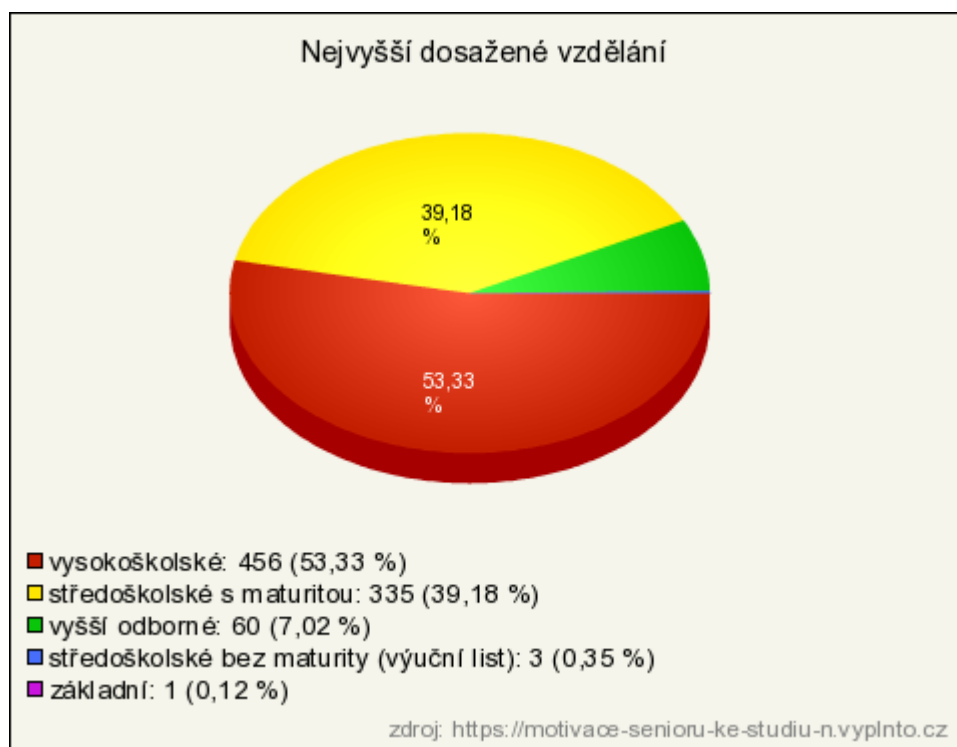

Na otázku č. 3 odpovědělo 479 (56,02 %) respondentů žijících v manželství, 184 (21,52 %) vdovců/vdov, 147 (17,19 %) rozvedených a 45 (5,26 %) svobodných jedinců.

Přikládám komentář:

„Jsem sice svobodný, ale žiji již 29 let s přítelkyní.“ J. N.

Otázka č. 4

Na otázku č. 4 odpovědělo 456 (53,33 %) respondentů s vysokoškolským vzděláním, 335 (39,18 %) se středoškolským vzděláním s maturitou, 60 (7,02 %) s vyšším odborným vzděláním. Středoškolské vzdělání bez maturity (výuční list) mají 3 (0,35 %) respondenti, 1 (0,12 %) respondent má základní vzdělání.

Podobné výsledky jsem očekávala, ale je vidět, že mezi respondenty s vysokoškolským a středoškolským vzděláním s maturitou není tak markantní rozdíl.

Otázka č. 5

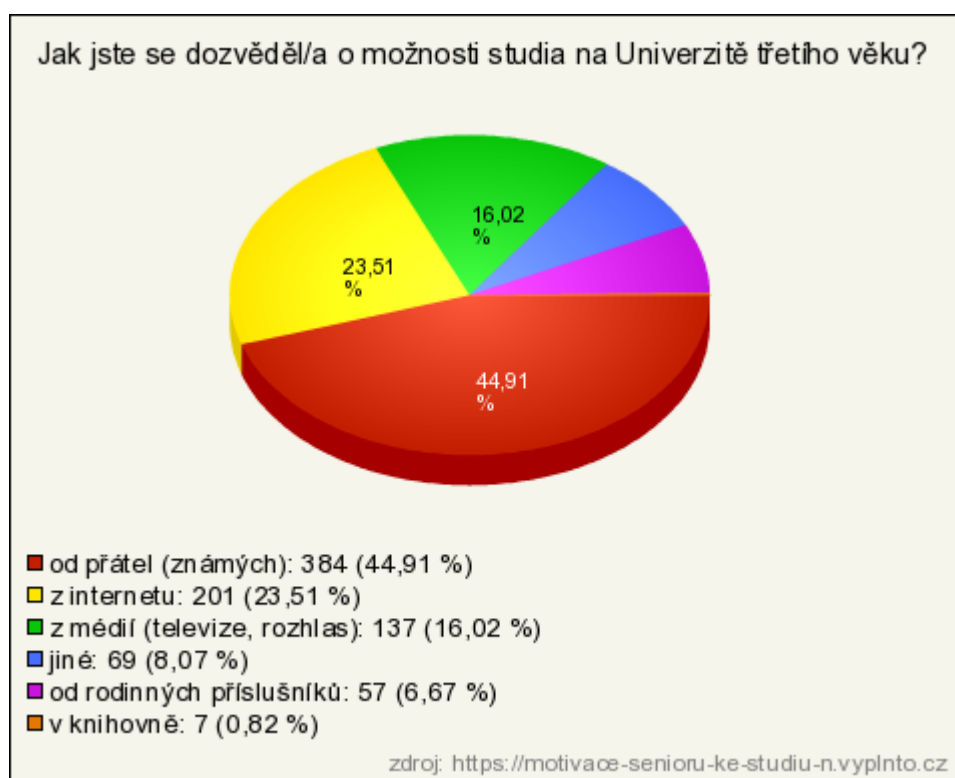

Již v průběhu dotazníkového šetření, když se objevovaly první výsledky, jsem si uvědomila, že nabídku profesí jsem velmi zúžila, proto mně hodně respondentů 277 (32,4 %) odpovědělo „jiné“.

Měla jsem uvést větší škálu profesí, např. uměleckých, podnikatelských, z oboru bankovníctví a pojišťovnictví apod.

Z grafu je patrné, že nejvíce respondentů pracovalo/pracuje v oblasti administrativy, účetnictví 186 (21,75 %), školství, vychovatelství 119 (13,92 %) a ve státní správě 105 (12,28 %).

Otázka č. 6

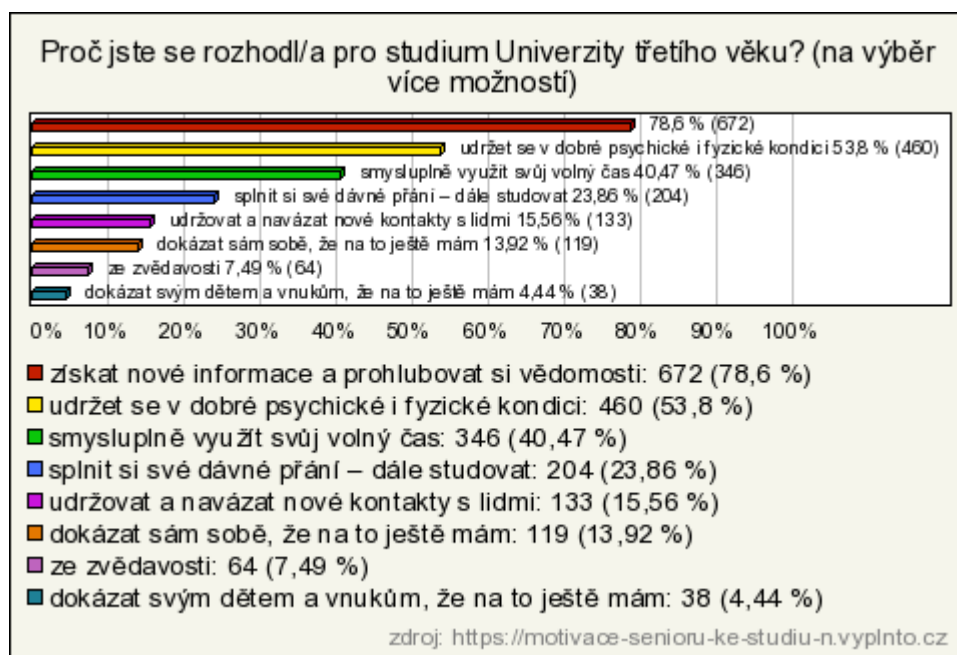

Na otázku č. 6 odpovědělo 384 (44,91 %) respondentů od přátel (známých), 201 (23,51 %) z internetu, 137 (16,02 %) z médií (televize, rozhlas), 69 (8,07 %) jiné, 57 (6,67 %) od rodinných příslušníků a 7 (0,82 %) v knihovně.

Přidávám kuriózní komentář:

„*Studium mi doporučil můj lékař.*“ M. L.

Otázka č. 7

Na tuto otázku měli respondenti na výběr více možností odpovědí. 672 (78,6 %) respondentů odpovědělo, že chtějí získat nové informace a prohlubovat si vědomosti. 460 (53,8 %) se chce udržet v dobré psychické i fyzické kondici. 346 (40,47 %) chce smysluplně využít svůj volný čas. 204 (23,86 %) chce dále studovat, aby si splnili své dávné přání. 133 (15,56 %) chtějí udržovat a navázat nové kontakty s lidmi. 119 (13,92 %) respondentů dokazují sami sobě, že na to ještě mají. 64 (7,49 %) respondenti studují ze zvědavosti a 38 (4,44 %) z nich chce dokázat svým dětem a vnukům, že na to ještě mají.

Je samozřejmé, že při odpovědích docházelo k různým kombinacím, ale domnívám se, že převažovaly první tři možnosti.

Přikládám komentáře:

„Na studium jsem se těšila od chvíle, kdy jsem zjistila tuto možnost.“ F. H.

„Chtěla jsem si doplnit klasické vzdělání, protože jako absolventka odborné technické školy jsem měla v tomto směru mezery.“ Š. M.

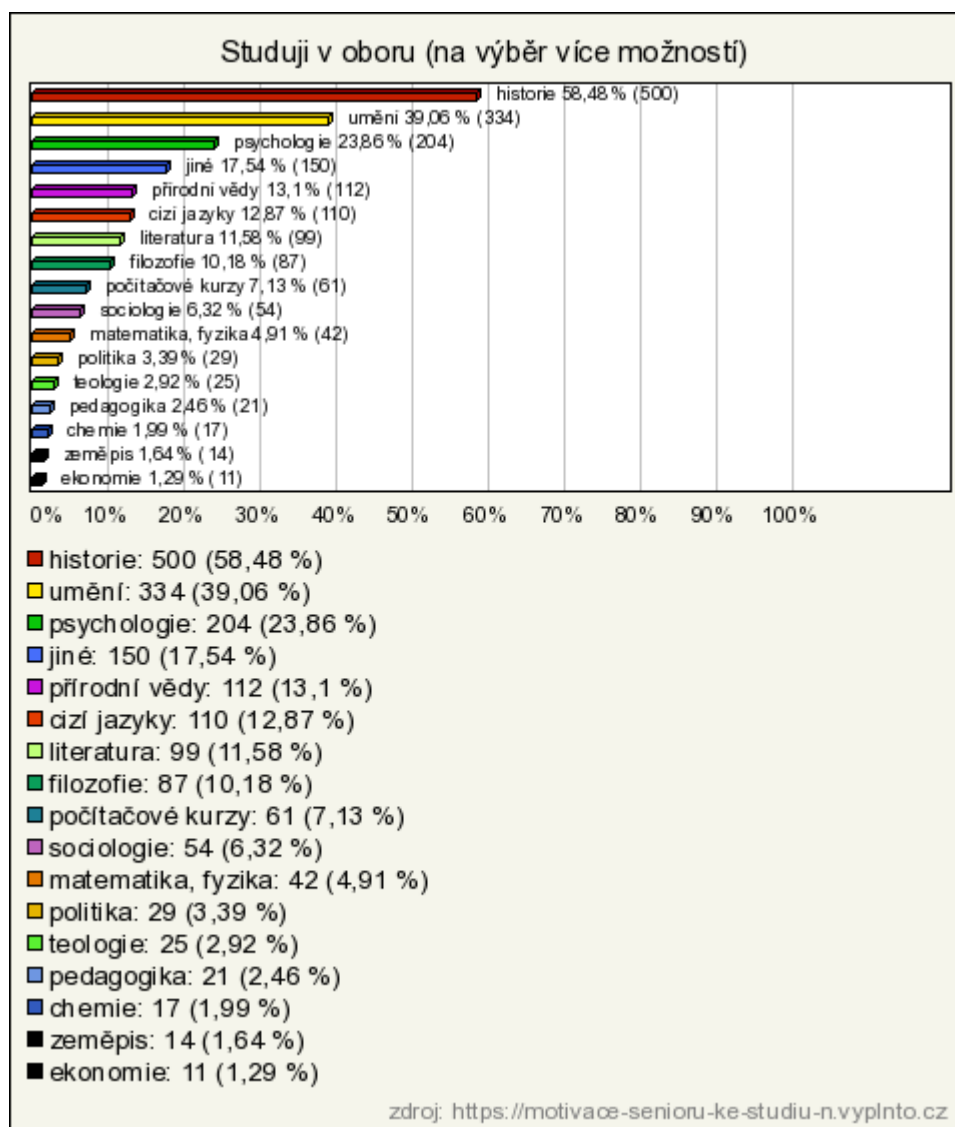
„Někteří lidé cítí potřebu celý život se učit. Patřím mezi ně.“ M. H.

„V mládí jsem z třídních důvodů nesměla studovat, tak si to aspoň teď na stará kolena trošku vynahrazuji a jsem vděčna za tuto úžasnou možnost.“ M. N.

*„V mládí jsem z kádrových důvodů nemohla studovat (otec emigrant, matka politická vězeňkyně), tak si toho vážím, že mohu chodit na přednášky dle mých nynějších zájmů.“
Irena*

„Vážená slečno, myslím, že Vaše práce bude pěkná a smysluplná, díky Vám za to. Můj důvod pro studium na FFUK ač jsem absolventkou VŠCHT je ten, že mým snem bylo studium právě na této fakultě, což mi nebylo dopřáno kdysi "nevhodným" životopisem, proto nyní si to opravdu užívám. Přednášky jsou zajímavé a vesměs velmi kvalitní! Což mohu jako bývalá středoškolská učitelka dobře posoudit. Jen letos dojmy kazily opravdu až nezdravě narvané posluchárny. Jinak fajn!“ J. M.

Otázka č. 8

Na otázku č. 8 měli respondenti na výběr více možností. Opět předpokládám kombinaci více oborů. Největší zájem je o historii – 500 (58,48 %) hlasů, umění – 334 (39,06 %) hlasů a psychologii – 204 (23,86 %) hlasů. Zbytek uvádím v grafu.

Přidávám komentáře:

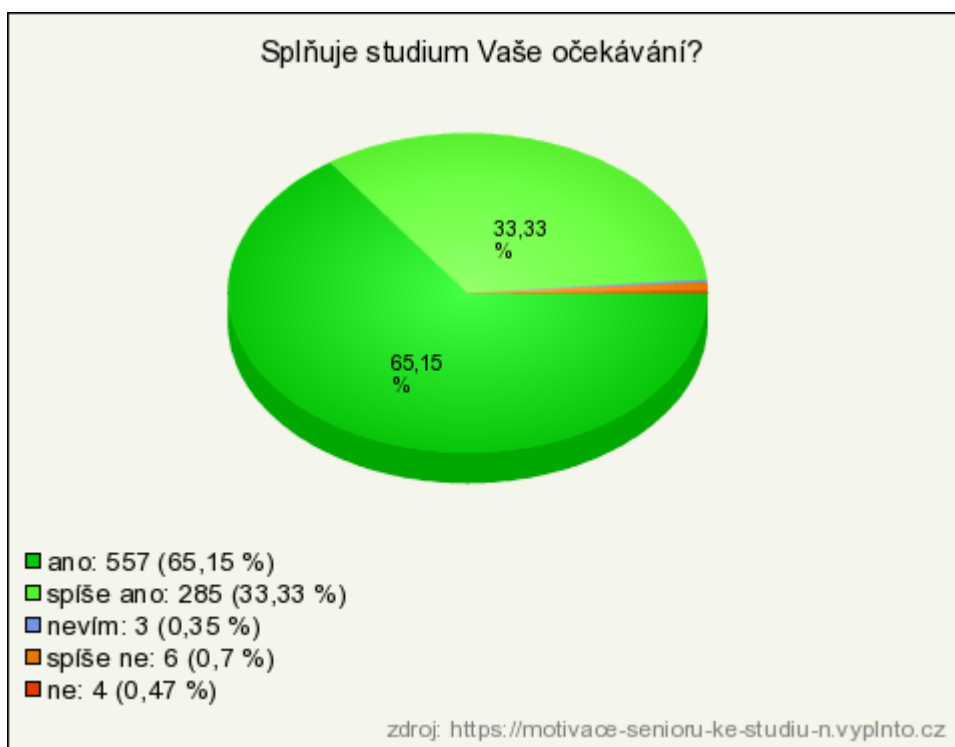
„Jsem ráda, že možnost U3V existuje. Zvláště humanitní zaměření je moc důležité.“
L.

„Jsem velmi ráda, že mohu studovat obor, který mě vždy zajímal, ale nebylo možné se na něj tehdy prakticky dostat. Dobře, že U3V existuje!“ Magdaléna

„Plně se ztotožňuji s pí. Věrou - čas na jiný obor. Po technice teď humanita. Díky zejména administrativním pracovním U3V.“ H.

Stejně jako u otázky č. 5 jsem si uvědomila, že výčet oborů mohl být širší. Zřejmě i z toho důvodu mně 150 (17, 54 %) odpovědělo „jiné“.

Otázka č. 9

Na otázku č. 9 odpovědělo ano 557 (65,15 %) respondentů, spíše ano 285 (33,33 %), spíše ne 6 (0,7 %), ne 4 (0,47 %) a nevím 3 (0,35 %) respondenti.

Z grafu vyplývá, že jednoznačně převažují kladné odpovědi.

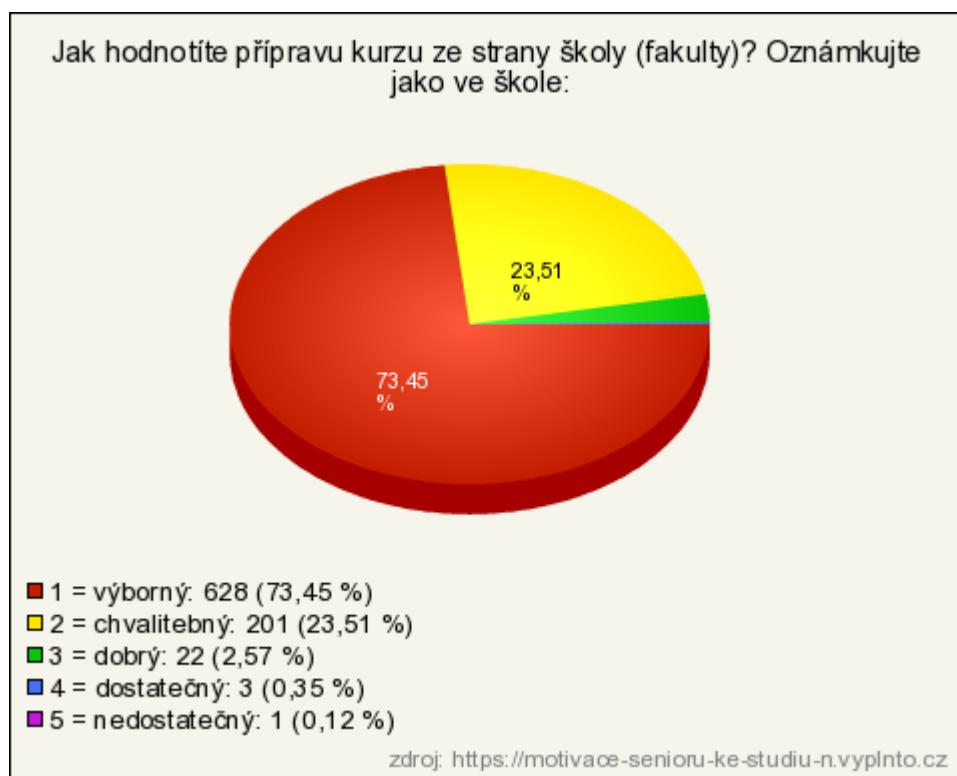
Přikládám komentáře:

„Jsem velmi spokojena, UK Praha má vysokou úroveň, prohlubuji si znalosti z gymnázia.“ I. T.

*„Přednášky mi přinášejí nové podněty k přemýšlení a jistě i ostatním studentům. Je pravda, že přenášející by nám měl ještě mnohem více co říci, než je časová možnost. Díky“
H. K.*

„Studium na U3V je pro mne inspiraci, hledám pak příslušnou literaturu i jiné zdroje abych získala více znalostí o tom, co mne zajímá, ale neměla jsem na to čas během vykonávání své profese a péče o rodinu. Užívám si to, zážitek z dobré přednášky je pro mne je silný a mám své favority mezi přednášejícími.“ Věra

Otázka č. 10

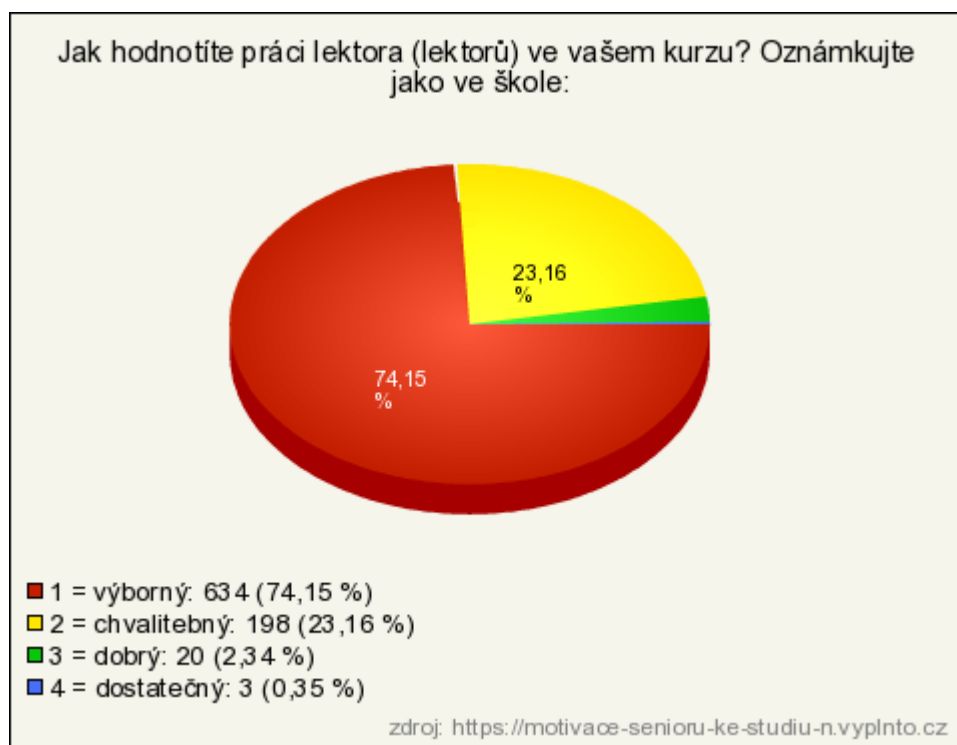
Otázka č. 10 se týkala hodnocení přípravy kurzu ze strany školy. Respondenti zde známkovali jako ve škole 1 – 5. Jako výborné oznámkovalo 628 (73,45 %) respondentů, chvalitebné 201 (23,51 %), dobré 22 (2,57 %), dostatečné 3 (0,35 %) a nedostatečné 1 (0,12 %) respondent.

Z grafu jasně vyplývá, že převážná většina respondentů hodnotila přípravu kurzu jako výbornou, i když jsem si vědoma toho, že se těžko hodnotí jednotlivé kurzy v jedné odpovědi.

Přikládám komentář:

„Známkovat úroveň kurzu je strašně ošidné. Některé kurzy byly opravdu vynikající, ale jeden byl tak mimo mísu, že jsme se museli vzbouřit, aby se na kurzu přednášelo to, co bylo plánováno.“ Z. K.

Otázka č. 11

Otázka č. 11 se týká hodnocení práce lektora (lektorů). Respondenti zde známkovali jako ve škole 1 – 5. Jako výborné označkovalo 634 (74,15 %) respondentů, chvalitebné 198 (23,16 %), dobré 20 (2,34 %), dostatečné 3 (0,35 %) a nedostatečné neodpověděl ani jeden respondent.

K této otázce mám stejnou připomínku jako k otázce č. 10. Těžko se hodnotí úroveň různých lektorů v různých kurzech v jedné otázce.

Přidávám komentáře:

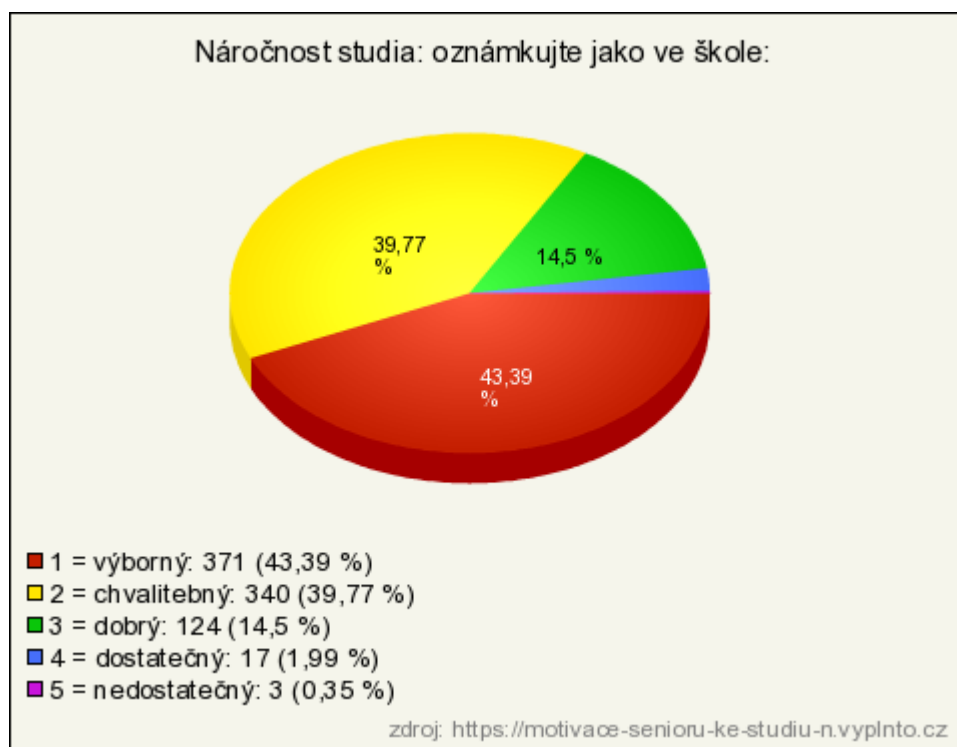
„Milá Terezo, na otázky 10-11, nelze odpovědět jednoznačně: jde o zprůměrovanou hodnotu, záleží na osobě přednášejícího - od špičkových po ty řadové.“ Irena

„Souhlasím s Irenou, osoba přednášejícího skutečně hraje rozhodující úlohu.“ Dana

„Na otázku 10 a 11 nelze jednoznačně odpovědět, během jednoho kurzu přednáší několik lektorů rozdílné úrovně.“ Vlasta

„Hodnotit lektory je složité, každý má jinou techniku výkladu, ale já byla spokojená a zaujala mne každá přednáška. Stalo se, že při některých přednáškách bychom přivítali i delší časový rozsah “výuky”. Z. B.

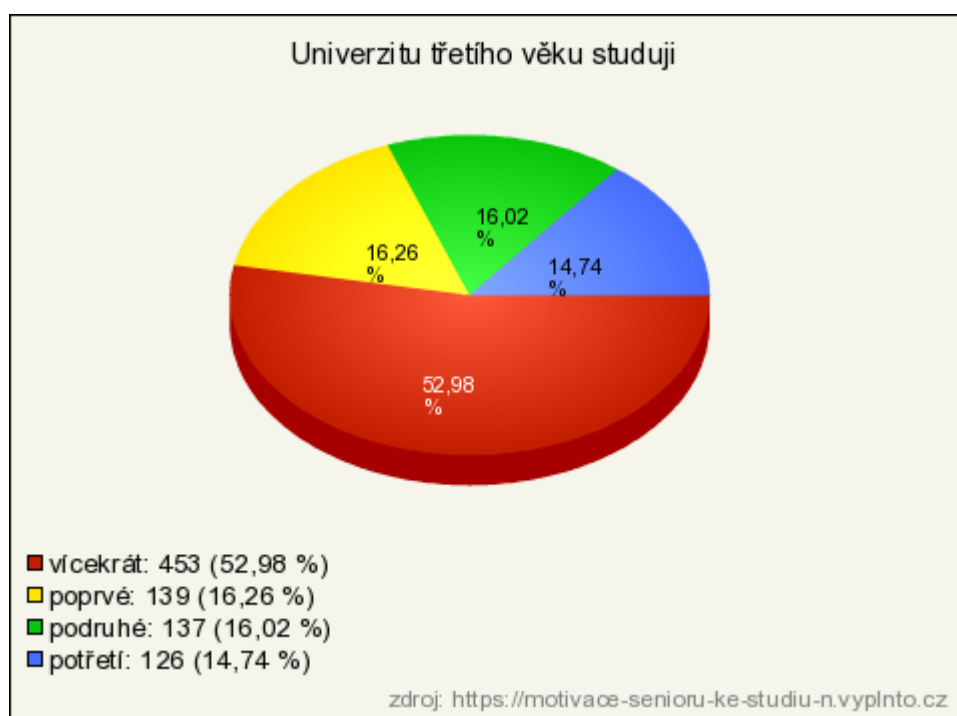
Otázka č. 12

Otázka č. 12 se týkala náročnosti studia. Respondenti zde známkovali jako ve škole 1 – 5. Jako výbornou oznámkovalo 371 (43,39 %) respondentů, chvalitebnou 340 (39,77 %), dobrou 124 (14,5 %), dostatečnou 17 (1,99 %) a nedostatečnou náročnost 3 (0,35 %) respondenti.

Z odpovědí vyplývá, že převažuje výborná, chvalitebná a dobrá náročnost studia.

Otázka č. 13

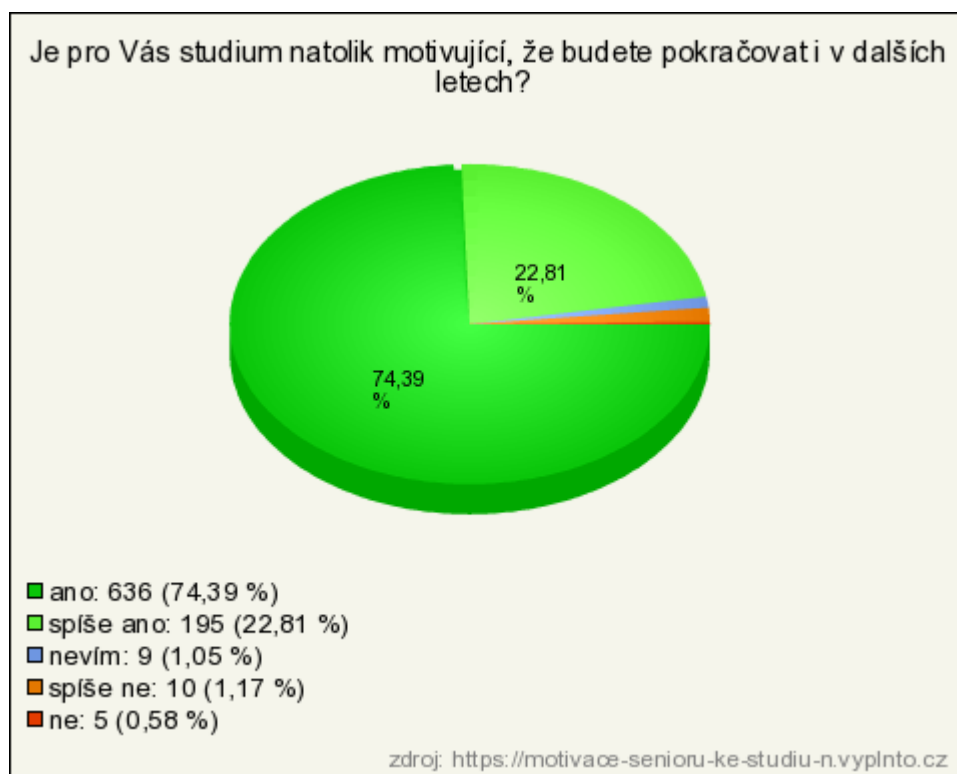
Na otázku č. 13 odpovědělo vícekrát 453 (52,98 %) respondentů, poprvé 139 (16,26 %), podruhé 137 (16,02 %) a potřetí 126 (14,74 %) respondentů.

Velmi mě překvapilo, že respondenti studovali vícekrát různé kurzy na U3V. Svědčí to o aktivitě seniorů a kvalitě kurzů.

Přidávám komentář:

„U3V navštěvuji už šestým rokem a prošla jsem větším množstvím kurzů různého zaměření, v současném akademickém roce navštěvuji 5 kurzů na třech fakultách UK.“
Jarmila

Otázka č. 14

Na otázku č. 14 odpovědělo ano 636 (74,39 %) respondentů, spíše ano 195 (22,81 %), spíše ne 10 (1,17 %), nevím 9 (1,05 %) a ne 5 (0,58 %) respondentů.

I tyto odpovědi svědčí o tom, že studium U3V je natolik motivující, že převážná většina respondentů v něm chce dále pokračovat.

Otázka č. 15

Na otázku č. 15 odpovědělo ano 734 (85,85 %) respondentů, spíše ano 111 (12,98 %), nevím 6 (0,7 %), spíše ne 3 (0,35 %) a ne odpověděl jen 1 (0,12 %) respondent.

I odpovědi na tuto otázku svědčí o tom, že studium je velmi přínosné a že by jej respondenti doporučili svým přátelům.

7 Shrnutí hypotéz a předpokladů

Před dotazníkovým šetřením jsem si stanovila následující hypotézy a předpoklady:

Hypotéza 1 – Na U3V studuje více žen než mužů.

Předpokládám, že ženy jsou aktivnější než muži v oblasti dalšího vzdělávání.

Hypotéza 1 se mi potvrdila. Z 855 respondentů, kteří vyplnili dotazníky, je 729 žen a 126 mužů. Na to navazuje i můj předpoklad, že ženy jsou aktivnější než muži v oblasti vzdělávání.

Hypotéza 2 – Na U3V studuje většina seniorů s dokončeným vysokoškolským vzděláním.

Předpokládám, že dále studovat budou senioři s dokončeným vysokoškolským vzděláním, protože nechtějí ztrácet kontakt se současným vývojem.

Hypotéza 2 se mi potvrdila, z 855 respondentů má 456 vysokoškolské vzdělání, což je 55,33 %. Z výsledků dále vyplývá, že středoškolské vzdělání s maturitou má 335, což je 39,18 %. Je vidět, že mezi vysokoškolsky a středoškolsky vzdělanými lidmi není tak velký rozdíl, jak jsem původně předpokládala. Potřebu neztrácet kontakt se současným vývojem pocítují senioři s vysokoškolským i středoškolským vzděláním.

Hypotéza 3 – Hlavním motivem pro studium U3V je u seniorů udržení si dobré duševní kondice a získávání nových informací.

Předpokládám, že prioritním motivem ke studiu U3V je udržení si dobré duševní kondice a získávání nových informací, které seniorům pomohou orientovat se v současné, rychle se měnící době.

Hypotéza 3 se potvrdila u vysokého počtu respondentů. Nejvíce hlasů dostala možnost „získat nové informace a prohlubovat si vědomosti“ – 672 (78,6 %) respondentů, za ní následovala možnost „udržet se v dobré psychické i fyzické kondici“ – 460 (53,8 %) respondentů. Z odpovědí vyplývá, že to jsou opravdu prioritní motivy při rozhodování seniorů, zdali budou studovat.

8 Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na problematiku, která je v současnosti velmi diskutována, a tou je stárnutí lidské populace a s tím spojené problémy. Stárnutí člověka je biologicky přirozené, každý člověk zestárne, ať chce, nebo nechce. Existují ale možnosti, jak proces stárnutí oddálit a udržet se déle v dobré psychické kondici. Jednou z těchto možností je studium v postproduktivním věku, které člověka obohacuje, přináší mu nové podněty a nutí ho k výkonům, které udržují jeho dobrou psychickou kondici i ve starším věku. Je jedno, zdali se jedná o počítačové kurzy nebo přednášky pořádané místní knihovnou, nebo o aktivity pořádané kluby seniorů. Důležité je, že starší člověk se chce dále vzdělávat a aktivně využívat svůj mozek. Já jsem se zaměřila na instituci, která má v České republice dlouholetou tradici, a to na Univerzitu třetího věku.

V teoretické části své práce jsem se zabývala pojmy stárnutí a stáří, změnami podmíněnými stárnutím, možnostmi a specifiky vzdělávání seniorů, pojmy andragogika a gerontagogika, programem celoživotního vzdělávání, institucemi, které se zabývají vzděláváním seniorů s důrazem na Univerzitu třetího věku a obecně motivací seniorů ke studiu. Uvedla jsem také demografické údaje, které zveřejnil Český statistický úřad podle nejnovější projekce obyvatelstva do roku 2050.

Pro empirickou část jsem zvolila kvantitativní výzkum, který zahrnoval anonymní elektronický strukturovaný dotazník s uzavřenými otázkami. Rozhodla jsem se pro kvantitativní výzkum, protože mým záměrem bylo oslovit co největší počet seniorů, kteří studují U3V na Univerzitě Karlově. Počet respondentů, který mi odpověděl, zdaleka předčil má očekávání. Získala jsem odpovědi od 855 respondentů, což už je významný vzorek.

Stanovila jsem si primární cíl empirické části, to je pomocí dotazníkového šetření zjistit motivaci seniorů ke studiu na U3V. Sekundárními cíli bylo zjistit, o jaký obor je mezi seniory největší zájem a jejich spokojenost s úrovní vzdělávání. Primární i sekundární cíle byly dosaženy. Zjistila jsem, že hlavní motivací ke studiu je udržení si dobré duševní kondice a získávání nových informací. Největší zájem je o historii (500), umění (334) a psychologii (204). Potvrdily se mi i hypotézy a předpoklady, které jsem si stanovila.

Během dotazníkového šetření jsem si hlavně díky komentářům, které jsem dostávala od respondentů, uvědomila, že některé otázky jsem mohla formulovat jinak, nebo rozšířit možnosti odpovědí. O tom se zmiňuji u vyhodnocení jednotlivých otázek. Velmi si vážím komentářů, které mi respondenti během dotazníkového šetření posílali. Mnozí z nich projevíli také přání, abych jim zaslala výsledky dotazníkového šetření, což ráda učiním.

Řadu komentářů jsem použila při vyhodnocení jednotlivých otázek, ale tři jsem si nechala do závěru, protože při jejich čtení jsem si uvědomila, že existují problémy, které my jako mladá generace málo vnímáme, nebo se jimi vůbec nezabýváme, ale pro seniory jsou velmi důležité.

„Možnost studia na U3V je úžasná! Jenom ty fronty před posluchárnou 131 jsou únavné: Nebylo by možné otevřít oba vchody: jeden pro A-K, druhý pro L-Ž? Omlouvám se, že "remcám" :-) D. O.

„Přednášející perfektní, jenom vstup je pro lidi, co špatně chodí, špatný, výtahy nejezdí.“ Iva

*Vážená slečno Věříšová,
nejdříve Vás zdravím.*

Právě jsem vyplnila Váš dotazník, který potřebujete ke studiu. Měla bych 2 připomínky. V otázce 5 (profese) dle mého názoru chybí finanční sektor (bankovníctví a pojišťovnictví), což se těžko dá řadit pod administrativní práce. Další věc, ke které bych se chtěla vyjádřit, je termín "senior". Myslím, že to není vhodné označení Vaší cílové skupiny. Já se seniorem rozhodně necítím být a popravdě mne tento termín dost uráží. Takže Váš dotazník by se měl jmenovat "Motivace ke studiu na U3V".

Mějte se dobře a přeji mnoho úspěchů ve studiu.

V. H.

Paní V. H. jsem odpověděla, že pojem senior je termín běžně používaný v literatuře a že ve své bakalářské práci jsem s tímto termínem musela pracovat. Paní V. H. mně odpověděla, že to respektuje, ale s termínem senior nemůže souhlasit. A poslední větou přesně vystihla skutečnost, kterou si my mladí zatím neuvědomujeme, ale která se nás bude jednou také týkat: „*To pochopíte časem.*“ *V. H.*

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BENEŠ, Milan. *Andragogika*. Praha: Grada, 2008. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2580-2.
2. DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Základní učebnice pedagogiky*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5039-2.
3. HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain TeaSm, 2010. ISBN 978-80-87109-19-9.
4. HOLMEROVÁ, Iva, Božena JURAŠKOVÁ a Květuše ZIKMUNDOVÁ. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. 2., dopl. vyd. Praha: Česká alzheimerská společnost, 2003. ISBN 80-86541-12-6.
5. MALÍKOVÁ, Eva. *Péče o seniory v pobytových sociálních [sic] zařízeních*. Praha: Grada, 2011. Sestra (Grada). ISBN 978-802-4731-483.
6. MLÝNKOVÁ, Jana. *Péče o staré občany: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3872-7.
7. ONDRÁKOVÁ, Jana. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012. ISBN 978-80-7465-038-3.
8. STUART-HAMILTON, Ian. *Psychologie stárnutí*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-274-2.
9. ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5446-8.
10. ŠTILEC, Miroslav. *Program aktivního stylu života pro seniory*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-717-8920-8.
11. VETEŠKA, Jaroslav. *Gerontagogika: psychologicko-andragogická specifika edukace a aktivizace seniorů*. Praha: Česká andragogická společnost, 2016. Česká a slovenská andragogika. ISBN 978-80-905460-4-2.

Elektronické zdroje:

1. Motivace. *Andromedia* [online]. [cit. 2018-02-02]. Dostupné z: <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/motivace>
2. *Mpsv* [online]. [cit. 2018-02-02]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/14540/III_vlada__Akni_plan_staruti_.pdf

3. Stárnutí populace podle výsledků projekce ČSÚ. *Demografie* [online]. [cit. 2018-02-02]. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=34
4. Zásady OSN pro seniory. *Mpsv* [online]. 2005 [cit. 2018-02-02]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/1111>

PŘÍLOHY

Dotazník

Dobrý den,

jmenuji se Tereza Věříšová, jsem studentkou oboru sociální pedagogika na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy. Chtěla bych Vás požádat o vyplnění následujícího dotazníku na téma Motivace seniorů ke studiu na Univerzitě třetího věku (U3V). Dotazník je anonymní a veškeré informace, z něho získané, budou použity jen v praktické části mé bakalářské práce.

Děkuji za Vaši ochotu a vstřícnost.

Tereza Věříšová, DiS.

1. Pohlaví

- a) žena
- b) muž

2. Věk

- a) méně než 60 let
- b) 61 – 70 let
- c) 71 – 80 let
- d) nad 81 let

3. Rodinný stav

- a) svobodný/á
- b) vdaná/ženatý
- c) rozvedený/á
- d) vdovec/vdova

4. Nejvyšší dosažené vzdělání

- a) základní
- b) středoškolské bez maturity (výuční list)
- c) středoškolské s maturitou
- d) vyšší odborné
- e) vysokoškolské

5. Jakou profesi jste vykonával/a, nebo ještě vykonáváte?

- a) školství, vychovatelství
- b) zdravotnictví, ošetrovatelství, pečovatelství
- c) práce v sociální oblasti
- d) administrativa, účetnictví
- e) stavebnictví
- f) informační technologie
- g) gastronomie
- h) státní úředník
- i) jiné ..

6. Jak jste se dozvěděl/a o možnosti studia na Univerzitě třetího věku?

- a) od přátel (známých)
- b) od rodinných příslušníků
- c) z internetu
- d) z médií (televize, rozhlas)
- e) v knihovně
- f) jiné

7. Proč jste se rozhodl/a pro studium Univerzity třetího věku? (na výběr více možností)

- a) smysluplně využít svůj volný čas
- b) udržovat a navázat nové kontakty s lidmi
- c) získat nové informace a prohlubovat si vědomosti
- d) splnit si své dávné přání – dále studovat
- e) udržet se v dobré psychické i fyzické kondici
- f) dokázat sám sobě, že na to ještě mám
- g) dokázat svým dětem a vnukům, že na to ještě mám
- h) ze zvědavosti

8. Studuji v oboru (více možností)

- a) přírodní vědy
- b) historie
- c) teologie
- d) umění
- e) sociologie
- f) psychologie
- g) pedagogika
- h) literatura
- i) filozofie
- j) ekonomie
- k) politika
- l) zeměpis
- m) matematika, fyzika
- n) chemie
- o) cizí jazyky
- p) počítačové kurzy
- q) jiné

9. Splňuje studium Vaše očekávání?

- a) spíše ano
- b) ano
- c) ne
- d) spíše ne
- e) nevím

10. Jak hodnotíte přípravu kurzu ze strany školy? (fakulty) Oznámkujte jako ve škole:

- a) 1 = výborný
- b) 2 = chvalitebný
- c) 3 = dobrý
- d) 4 = dostatečný
- e) 5 = nedostatečný

11. Jak hodnotíte práci lektora (lektorů) ve vašem kurzu? Oznámkujte jako ve škole:

- a) 1 = výborný
- b) 2 = chvalitebný
- c) 3 = dobrý
- d) 4 = dostatečný
- e) 5 = nedostatečný

12. Náročnost studia: oznámkujte jako ve škole:

- a) 1 = výborný
- b) 2 = chvalitebný
- c) 3 = dobrý
- d) 4 = dostatečný
- e) 5 = nedostatečný

13. Univerzitu třetího věku studuji

- a) poprvé
- b) podruhé
- c) potřetí
- d) vícekrát

14. Je pro Vás studium natolik motivující, že budete pokračovat i v dalších letech?

- a) spíše ano
- b) ano
- c) ne
- d) spíše ne
- e) nevím

15. Doporučil/a byste studium svým přátelům?

- a) spíše ano
- b) ano
- c) ne
- d) spíše ne
- e) nevím